

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1919.

Andra kammaren.

Nr 38.

Tisdagen den 15 april, e. m.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen den 11 oktober 1907 angående beskattning av socker m. m.; och lämnades därvid på begäran ordet till

*Ang.
kontrollen
vid socker-
tillverkningen.*

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet Thorsson som anförde: Herr talman, mina herrar! I den föreliggande propositionen har hemställts, att kontrollen vid råsockerfabrikerna i så måtto skulle förändras, att de nuvarande förste kontrollörerna skulle indragas och ersättas med kontrollörer. Detta yrkande har av utskottet icke kunnat biträdas, då utskottet befarar, att kontrollen därigenom skulle bli mindre effektiv; och ur kontrollsynpunkt har man därför ansett sig böra bibehålla kravet å förste kontrollörer även vid råsockerfabrikerna.

Jag har den bestämda känslan, att utskottet överskattat omfattningen av det uppdrag, som är förenat med förste kontrollörens arbete vid råsockerfabrikerna. Det är min uppfattning, att detta arbete icke är av mera kvalificerad natur, än att det mycket väl kan utföras av en kontrollör, och jag stöder denna uppfattning bl. a. därpå, att under den tid av sockertillverkningen, när statens intresse utslutande var förknippat vid beskattningen vid dessa fabriker, kunde man mycket väl ha kontrollen anordnad efter enklare metoder, än vad sedan blivit fallet. Då gick det mycket väl an, att för den dagliga kontrollen använda vanliga kontrollörer, vilkas verksamhet med vissa mellanrum kontrollerades av förste kontrollörer, som besökte fabrikerna i fråga. Emellertid har utskottet ansett att det skulle bli mindre säkerhet ur kontrollsynpunkt, om utskottet nu biträdde Kungl. Maj:ts förslag, och har därför funnit sig böra i viss mån gå en annan väg, enligt vilken man visserligen skulle släppa av på villkoren eller kvalifikationskraven beträffande förste kontrollörerna, men ändå behålla dem kvar.

I stort sett skulle jag väl kunna säga, att en del av de anmärk-

*Ang.
kontrollen
vid socker-
tillverkningen.
(Forts.)*

ningar, som ha riktats mot det hittillsvarande sättet att ordna nu ifrågavarande kontroll, blivit beaktade genom utskottets förslag däri- genom, att nu en vanlig kontrollör kan anställas som förste kontroll- ör, och vid sådant förhållande reduceras frågan till, om man vill betala denne kontrollör två kronor mer om dagen. Då är ju den sidan av saken bragt ur världen. Jag har den bestämda uppfatt- ningen, att strävandet att upprätthålla förste kontrollörsbefattnin- gen är ett fortsättande av det gamla önskemålet, att hålla kvar över- kvalificerad arbetskraft för enklare arbetsuppgifter. Det är det, som står kvar i utskottets betänkande. Man vill, att det skall hållas kvar en i viss mån överkvalificerad arbetskraft, ehuru man anser, att man kan i någon mån ge efter på villkoren.

På sid. 11 säger ändå utskottet sig icke kunna ge efter på kravet, att kontrollören skall vara så pass kvalificerad, att han skall kunna utföra vissa analyser. Jag har gjort mig underrättad om, i vilken utsträckning detta åliggande påvilar förste kontrollören vid en råsockerfabrik. Och av den redogörelse, jag fått angående pro- ceduren i detta fall, framgår det, att man har att se till att, när melassen utgår i den allmänna marknaden, den är fri från skatte- pliktiga produkter, d. v. s. att den är så fri som möjligt från socker. Denna provtagning sker i regel en gång om året. Nu har kontrollstyrelsen föreslagit, att själva analysen kunde verkställas på det sättet, att till kontrollstyrelsen inskickades ett prov, som där analyserades. Jag har nu den bestämda uppfattningen, att ingenting skulle äventyras, även om man på förste kontrollörsbefattningen skulle anställa en person, som icke sitter inne med de kvalifikationer. att han kan ta detta prov. Ty det kan utan risk för säkerheten kontrolleras i kontrollstyrelsens laboratorium.

Vid sådant förhållande hade det varit önskligt, om utskottets formulering i detta stycke icke varit så sträng. Då emellertid denna fråga redan är slutbehandlad i första kammaren — jag har nämligen av ett annat ämbetsuppdrag varit förhindrad att närvara då detta ärende förekom i första kammaren — vill jag ej påyrka någon änd- ring i det slut, vartill utskottet här kommit, och endast velat göra ett par bemärkningar, därför att jag har den uppfattningen, att Kungl. Maj:ts framställning till riksdagen härutinnan är väl grundad.

I en annan punkt i propositionen har begärts, att man efter vissa grunder skulle bevilja pension åt de kontrollörer vid sockerbeskatt- ningen, som nu icke längre kunna med fördel användas. Denna fram- ställning har icke av utskottet kunnat biträdas. Jag förstår mycket väl denna tvekan, och jag ämnar icke begära någon ändring i det slut, vartill utskottet kommit. Men jag vill till ytterligare för- klaring utöver vad jag framhållit i propositionen säga, att den in- dragning av raffinaderier, som skett under de sista åren, har verkat därhän, att det blivit kvar i kontrollen en del äldre personer till så stort antal, att man givetvis icke kan ge samtliga full sysselsätt- ning. Nu kan visserligen kontrollstyrelsen utan vidare hänsyn av- skeda dessa äldre personer. Men det synes mig väl hårt att gå fram

på den vägen, ty de flesta av dessa ha tjänstgjort i kontrollen sedan 1906 och följaktligen redan varit anställda i statsverkets tjänst så länge, att kontrollstyrelsen och Kungl. Maj:ts befallningshavande icke utan vidare kunna avlägsna dem från deras befattningar, i stället har vederbörande sökt fördela kontrollarbetet på alla. Denna fördelning har emellertid medfört klagomål från kontrollörerna över, att de därigenom icke kunnat skaffa sig något sammanhängande arbete vid sidan därav eller på de tider, då de ej inkallats till kontrolltjänstgöring, varigenom det uppstått en hel rad olidliga förhållanden. Ett bifall till Kungl. Maj:ts proposition skulle betydligt underlätta för kontrollstyrelsen att ordna om hela kontrollförhållandet.

*Ang.
kontrollen
vid socker-
tillverkningen.
(Forts.)*

Emellertid har jag, herr talman, endast velat säga dessa ord till förklaring, varför jag för riksdagen framlagt förslag om pensionering av en personalgrupp, i fråga om vilken det kan diskuteras, huruvida den har större rätt att pretendera på pension än andra grupper, vilka befinna sig i ungefär samma ställning som denna.

Harpå yttrade

Herr K ä l l m a n: Herr talman! I propositionen nr 208 beröras fyra spörsmål. Herr finansministern har yttrat sig om det första och det sista. Beträffande det första, nämligen frågan om inskränkning av antalet förste kontrollörer, vill jag framhålla, att utskottet hävdar den ställning, som riksdagen förut intagit, nämligen att man i första rummet hade att tillgodose kravet på en effektiv kontroll och i andra rummet att åstadkomma besparing. Den föreslagna besparingen i avseende å 19 befattningshavare, vilken skulle utgöra 14,685 kr. pr år minus 1,335 kr. om året i förhöjt dagarvode åt kontrollförmännen, anser utskottet icke representera ett tillräckligt stort belopp, i betraktande av att man möjligen därmed skulle äventyra kontrollen.

Nu vill jag framhålla, att, såsom utskottet lagt förslaget, det hela blir beträffande första punkten i mycket stor utsträckning begränsat till en titelfråga jämte en fråga om två kronor om dagen i förhöjt arvode åt den, som är förman vid kontrollen, vare sig han benämnes förste kontrollör eller kontrollörförman. Utskottet har icke, såsom herr finansministern uttryckte det, överskattat förste kontrollörens arbete. Utskottet har ansett, att, oavsett om denne befattningshavare benämnes förste kontrollör eller kontrollörförman, han skall utöva befälskap över kontrollörerna och på det sättet tillse, att kontrollen blir effektiv. Utskottet menar, att den man, som härvidlag har att bära det närmaste ansvaret för kontrollen, skall ha rörelsefrihet, så att han ständigt kan utöva tillsyn över de övriga kontrollörerna. Herr finansministern har egentligen icke gjort någon anmärkning häremot, utan endast framhållit, att det krav, som utskottet påpekar å sidan 11, nämligen att befälhavaren, han må nu heta det ena eller andra, skall kunna utföra analyser, vore ett krav, som icke är erforderligt att ställa på denne befattningshavare. Emel-

Ang.
kontrollen
vid socker-
tillverkningen.
(Forts.)

lertid vill jag framhålla, att nog bör väl vilken kontrollör som helst kunna lära sig konsten att utföra analyser, och när utskottet har velat förorda ett eftergivande av kravet på den formella kompetensen, förutsätter det dock, att dessa kontrollörer, som sedermera skola kunna bli befordrade till förste kontrollörer, skola ha förmåga att inhämta erforderlig kunskap i fråga om att utföra analyser som herr finansministern talade om. Det kan visserligen vara sant, att provtagning ej behöver ske så ofta, och herr finansministern har i det avseendet framhållit, att det kan behövas endast en gång om året; det *kan* dock behöva förekomma oftare och i fall sådant blir erforderligt, bör förste kontrollören eller kontrollörförmannen, vad han än benämnes, vara kompetent att utföra detta.

Utskottet har förordat, att Kungl. Maj:t skulle eftergiva den *formella* kompetensen, bestående i mogenhetsexamen eller examen från tekniskt läroverk, som nu kräves enligt 26 § ordningsstadgan rörande sockerbeskattningen. Det är Kungl. Maj:ts sak att göra detta, då det ju är fråga om en administrativ författning. Om Kungl. Maj:t nu ändrar ordningsstadgan, blir resultatet, att en kontrollör kan befordras till förste kontrollör, och därmed har herr finansministern realiter vunnit vad han avsett med första punkten av Kungl. Maj:ts förevarande proposition. Jag vill sålunda påstå, att i huvudsak Kungl. Maj:ts proposition bifallits, även om det inte skett alldeles formellt.

Beträffande den andra punkten, som avser att skaffa en fastare anställning åt vissa kontrollörer, har utskottet tillstyrkt vad Kungl. Maj:t i detta avseende äskat.

Detsamma gäller beträffande den tredje punkten, i fråga om kostnadsfri ledighet för kontrollpersonal vid raffinaderierna.

Den del av förslaget, som avstyrkts av utskottet, är den fjärde punkten, vilken gäller frågan om pensionering av avgången kontrollpersonal. Härvidlag vill jag medge att utskottet bestämt avstyrkt det kungl. förslaget, men detta är också den enda punkt, där utskottet realiter avvikit från Kungl. Maj:ts ståndpunkt.

Det bör väl ej förvåna, om bevillningsutskottet sökt undkomma pensionsfrågan. Det är ju uppenbart, att detta utskott ej är kapabelt eller sakkunnigt för att behandla pensionsfrågor. När därtill kommer, att de äldsta kontrollörerna redan synas vara statspensionerade, är det klart, att man vill försöka undvika att utan en mera fullständig utredning tillstyrka bifall till förslaget om pensionering av denna personal. Vi ha från kontrollstyrelsen införskaffat en uppgift, av innehåll, att vid de fem raffinaderierna äro under det innevarande tillverkningsåret, som omfattar tiden fr. o. m. den förste augusti 1918 t. o. m. den 31 juli 1919, anställda 87 kontrollörer av vilka 43 äro militärer. Av dessa åtnjuta 37 stycken pension av allmänna medel. Naturligtvis vill icke bevillningsutskottet vid sådant förhållande vara med om att utan vidare tillstyrka en ytterligare pensionering åt de gamla tjänstemän, det här är fråga om. Vi få nämligen utgå ifrån, att de, som nu skulle ifrågakomma till erhållande av pension, äro framför allt dessa äldre militärer, vilka redan åtnjuta statspension.

Jag tror, att jag med vad jag nu anført haft tillfälle framhålla, att utskottet i allt väsentligt bifallit Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition. Vad beträffar pensioneringen har dock utskottet på de grunder, jag också anført, ej kunnat bifalla Kungl. Maj:ts förslag, och jag anser, att det för denna ståndpunkt föreligger fullgoda skäl. Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets hemställan.

Ang.
kontrollen
vid socker-
tillverkningen.
(Forts.)

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 2.

Vidare föredrogs sammansatta bevillnings- och andra lagutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av väckt motion om skrivelse till Konungen med begäran om utredning och förslag i fråga om skattebetalning genom skattemärken i skatteböcker; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 3.

Till avgörande förelåg nu andra lagutskottets utlåtande, nr 19, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 26 april 1918 om förfogande över viss egendom under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden, dels ock i anledning därav väckta motioner.

Ang. fortsatt
tillämpning
av förfogande-
rättslagen.

Genom en den 14 mars 1919 dagtecknad proposition, nr 285, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

Lag

om fortsatt tillämpning av lagen den 26 april 1918 om förfogande över viss egendom under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden.

Härigenom förordnas, att lagen den 26 april 1918 om förfogande över viss egendom under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden, vilken lag gäller till och med den 30 april 1919, skall äga fortsatt tillämpning till och med den 30 april 1920. Vad i 15 § samma lag stadgas om strafflindring vid synnerligen förmildrande omständigheter, skall, utan hinder av övergångsbestämmelse till äldre lag, äga tillämpning, där efter den 30 april 1919 ansvar ådömdes för förseelse mot den äldre lagen.

Där beslag å vara eller annat förfogande över egendom, varom förordnats på grund av äldre lag eller 4 eller 5 § i lagen den 26 april 1918, gäller till och med den 30 april 1919, äger Konungen före den 1 maj 1919 förordna, att nämnda förfogande skall fortfarande gälla; och vare delgivning av det nya förordnandet ej erforderlig. Har sådant förordnande givits angående beslag, varde den i 4 § 2 mom. sist-

Ang. fortsatt
tillämpning
av förfogande-
rättslagen.
(Forts.)

nämnda lag bestämda tiden av trettio dagar efter beslag räknad från det beslaget först blev gällande, och skall vad i 11 § samma lag stadgas om ersättnings bestämmande till värdet vid den tid, då förordnandet om beslag gavs, äga tillämpning i fråga om det förordnande, som först meddelats. Ej må förfogande, varom nu sagts, eller sådant, varom på grund av 4 eller 5 § i lagen den 26 april 1918 förordnas efter den 30 april 1919 gälla längre än till och med den 30 april 1920; dock skall, där fastighet, vars jord befunnits uppenbarligen vanhävdad, på grund av förordnande enligt 1 mom. första stycket i sistnämnda § upplåtits för drivande av jordbruk, upplåtelsen gälla under den i förordnandet eller med stöd därav bestämda tid, högst fem år.

Har den 30 april 1920 förordnande om varas avstående till kronan ännu ej blivit mot innehavaren gällande, vare förordnandet utan verkan. I fråga om ersättning, vartill någon enligt lagen den 26 april 1918 är berättigad den 30 april 1920 eller för upplåtelse, som därefter gäller, så ock beträffande ansvar för förseelse, som i 15 § avses, där den begåtts före den 1 maj 1920, skall vad i samma lag stadgas fortfarande äga tillämpning.

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehåft följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen:

inom första kammaren:

nr 194, av herr *Kaijser*; samt

inom andra kammaren:

nr 387, av herr *Lindman*;

nr 388, av herrar *Andersson* i Knäppinge m. fl.; och

nr 389, av herr *Nilsson* i Vibberbo m. fl.

Herr *Kaijser* hade i sin motion yrkat, att förevarande proposition måtte av riksdagen avslås.

I sin motion hade herr *Lindman* hemställt, att riksdagen i anledning av förevarande proposition måtte antaga den däri föreslagna lagen att gälla till och med den 31 augusti 1919, samt att samma lag därefter och till och med den 31 januari 1920 fortfarande måtte tillämpas allenast beträffande brödsäd och socker.

Vidare hade i den av herr *Andersson* i Knäppinge m. fl. väckta motionen föreslagits, att riksdagen måtte avslå förevarande proposition samt i den föreslagna lagens ställe såsom lämplig övergångslag antaga den av 1915 års riksdag antagna lagen om förfogande över vissa varor vid krig eller krigsfara eller andra utomordentliga, av krig föranledda förhållanden att gälla till den 31 december 1919.

Slutligen hade herr *Nilsson* i Vibberbo m. fl. i sin motion yrkat, att 1918 års förfogandelag måtte fastställas att gälla endast till och med den 31 december 1919.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke kunnat i oförändrat skick av riksdagen antagas, måtte för sin del antaga följande

Ang. fortsatt
tillämpning
av förfogande-
rättslagen
(Forts.)

Lag

om fortsatt tillämpning av lagen den 26 april 1918 om förfogande över viss egendom under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden.

Härigenom förordnas, att lagen — — — skall äga fortsatt tillämpning till och med den 29 februari 1920. — — — den äldre lagen.

Där beslag å vara — — — gälla längre än till och med den 29 februari 1920; dock skall — — — högst fem år.

Har den 29 februari 1920 — — — är berättigad den 29 februari 1920 — — — före den 1 mars 1920, skall — — — äga tillämpning.

B) att förevarande motioner, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under A) hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet voro emellertid följande reservationer:

av herrar *Ernst A. Lindblad* och *Boberg*, vilka yrkat bifall till den av herr *Lindman* i ämnet väckta motionen;

av herr *Kaijser*, som med ett särskilt uttalande jämväl yrkat bifall till herr *Lindmans* motion;

av herr *Andersson* i Knäppinge, som hemställt, att herr *Lindmans* motion måtte bifallas, och i överensstämmelse härmed ansett, att utskottets utlåtande i vissa delar bort erhålla annan i reservationen angiven lydelse; samt

av herr *Nilsson* i Vibberbo, vilken föreslagit, att riksdagen måtte avslå förevarande proposition.

Sedan *punkten A)* föredragits anförde:

Herr *Andersson* i Knäppinge: Herr talman, mina herrar! Då jag jämte åtskilliga andra ledamöter av denna kammare väckt en motion i den föreliggande frågan, skall jag här be att med några ord få närmare angiva min ställning i densamma. Som bekant kommo, när denna proposition framlades, även åtskilliga andra motioner, däri en annan mening gjordes gällande än den, som kommit till uttryck i Kungl. Maj:ts förslag, nämligen att motionärerna inte ville, att denna lag obeskuren skulle få prolongeras. Till grund för detta ligger en tanke, som alldeles säkert har djupa rötter inom det stora flertalet av Sveriges folk. Anledningen till, att dessa motioner afgavs med yrkande om, att icke lagen skulle antagas i sitt nuvarande skick, är fullt berättigad. Jag hade för min del den uppfattningen och har för övrigt fortfarande samma uppfattning, att vi kunde mycket

Ang. fortsatt
tillämpning
av förfogande-
rättslagen.
(Forts.)

väl helt ha frångått denna kungl. proposition med dess förslag till lag, sådan som den nu föreligger, och återgått till den mera enkla och mindre mot det svenska folket ingripande kristidslag, som antogs under år 1915. När vi emellertid i utskottet behandlade denna fråga, fick jag den uppfattningen, att kring denna åskådning kunde man egentligen icke samla fleras meningar inom utskottet, utan jag fann det riktigare intaga en annan ståndpunkt, nämligen den, att det måste lämnas en s. k. respittid för lagens avskrivande. Inom minoriteten i utskottet kom man till det resultatet, att det förslag, som motionsvis framburits av herr Lindman, borde accepteras, och att man därigenom ändå skulle vinna de fördelar och få den tankegång förverkligad, som för visso är ett stort önskemål hos det stora flertalet av det svenska folket, det nämligen, att den svenska riksdagen skall gå i författning om, att denna förfoganderättslag, som under kristiden så kännbart ingripit i folkets allmänna och enskilda liv och särskilt i dess näringsliv, måtte fortast möjligt avskrivas. Vi hava beträffande denna fråga icke kunnat i utskottet få någon bekräftelse på, att detta icke skulle gå för sig; vi ha icke från något håll fått bevis på, att det skulle vara oundgängligen nödvändigt att behålla förfoganderättslagen i det skick den är. Alla ha i likhet med regeringen förklarat, att den bör undan för undan avskrivas och att den *kan* avskrivas, då den egentligen icke härefter har någon sådan direkt betydelse för det svenska folket, att dess tillvaro är nödvändig.

Det enda starka skälet härvidlag, vilket dock framkom först efter det, att utskottet fattat beslut i frågan, var den bekanta regeringskommunikén, att utskottet måste ta en annan linje, än den, som man ursprungligen tänkt sig inom detsamma. Man ställde sig nämligen där på två olika linjer, av vilka den ena gick ut på ett biträdande av Kungl. Maj:ts proposition, den andra däremot, som följdes av en ganska avsevärd minoritet, stannade vid, att förfoganderättslagen skulle upphöra redan den 1 juli d. å. Men, som sagt, efter denna stränga framställning från regeringen blev det så, att frågan måste upptagas på nytt. Jag förstår inte för min enkla del den parlamentariska riktigheten i ett sådant förfarande, ty jag och många fler med mig ha den uppfattningen, att vi, svenska folkets representanter, äro satta här för att bevaka allmänhetens intressen och att vi sålunda skola fritt och obehindrat få besluta över de frågor, som föreläggas oss till handhavande. Så blir egentligen icke genom ett sådant förhållande fallet, och en förändring i utskottets beslut kom ju också till stånd, såsom framgår av den hemställan, som för närvarande föreligger. Mot denna har även jag ställt mig som reservant och därvid förordat den linje, som framlagts i herr Lindmans motion. Varför jag ställt mig på denna linje är därför, att jag anser, att den tid, som förflyter intill den 1 sept. d. å. är fullt tillräcklig för den successiva avvecklingen av kristidslagarna och vad därmed sammanhänger. Det enda skäl, som kunnat bringa mig att medgeva en förlängning av kristidslagarna för de båda varuslagen brödsäd och socker är, såsom framhållits, att riksdagen för dessa varuslag har bestämt ett minimipris. Det skulle i dessa avseenden vara svårt för staten att reglera

utan att ha något sätt att reglera på, och det är sålunda på dessa skäl och på inga andra, som jag gått med på en förlängning t. o. m. den 31 jan. 1920 beträffande dessa båda varuslag. För min del hade jag dock tänkt, att detta skulle kunna ske, utan att man ens behövde tänka på denna förfoganderättslag och att riksdagen och regeringen på annat sätt skulle kunna lösa den frågan, men därom skall jag icke nu säga min särskilda mening. Emellertid måste jag på det kraftigaste reagera mot det sätt, på vilket frågan verkligen har drivits fram, och när jag i dag i första kammaren avhörde herr statsministerns anförande, så blev jag ytterligare övertygad om, att vi icke ännu längre behöva denna förfoganderättslag. Enligt herr statsministerns erinran och uttalande där, är det hans och regeringens vilja att avskrika förfoganderättslagen, och de ha också hopp om att kunna göra det. Då frågar jag: vad är det då för skäl, att man icke från riksdagens sida också skall få understryka detta, och varför skall man icke låta riksdagen bestämma om lagens upphävande?

Vi veta icke, vad som kan inträffa efter detta och som kan göra, att denna lag, om den får fortåra, kan tillgripas och liksom också skett på många tänkbara sätt hittills göras gällande mot den svenska allmänheten i dess näringsliv på sådant sätt, att det blir till skada.

Se vi vidare på vad erfarenheten lärt med avseende å upphörandet av de kristidsförordningar, som av Kungl. Maj:t upphävts, så finna vi, att i intet fall ett dylikt upphävande skett, utan att det varit till stor nytta för den svenska allmänheten och den svenska varuförmedlingen. Intet enda upphävande av dessa förordningar har, som sagt, varit annat än till nytta. Varför skall det då, frågar jag, förmenas riksdagen att ha sitt ord med i laget? Varför skola sådana parlamentariska former införas, att riksdagen icke får vara den beslutande, utan besluten skola rent av dikteras från annat håll. Det är något så besynnerligt, att jag för min del icke kan vara med därom, utan att däremot inlägga min protest. Såsom en bekräftelse härvidlag fick man höra i första kammaren herr jordbruksministern tala om alla de förordningar, som voro upphävida, och erinra om alla dem, i fråga om vilka detta skulle komma att ske. Vad är det för någonting annat, än som vi alla önska skall ske! Vad ligger bakom, att vi i riksdagen icke få fritt besluta i denna sak? Ingen har ju, enligt min uppfattning, förmått framlägga bevis för, att denna lag fortfarande är nödvändig och att den icke skulle till ett visst datum kunna upphöra. Det synes verkligen, som om det låge en hemlig tanke bakom, att denna lag dock skall bli av en permanent natur.

Det har också såsom skäl för, att vi måste ge denna fullmakt, sagts, att den måste ligga kvar för eventualiteters skull. Ja, vad eventualiteter angår, kan man skylla på, att sådana kunna inträffa i hur långt avlägsen tidpunkt som helst. Ty ingen tid finnes, utan att det alltid föreligger möjlighet att kunna säga, att det eller det kan inträffa. Det kan inträffa missväxter, det kan inträffa andra förhållanden, som göra, att det kan bli brist å ett eller flera varuslag, vare sig den ena eller andra sorten, och alltid kan man komma och säga, att för dessa eventualiteters skull måste vi ha denna fullmakt.

Ang. fortsatt
tillämpning
av förfogande-
rättslagen.

(Forts.)

*Ang. fortsatt
tillämpning
av förfogande-
rättslagen.
(Forts.)*

Det kan varje regering säga; men svenska folket säger icke det, där-om är jag fullt övertygad, och därför kan jag icke heller stå till svars med, att med min röst bidraga till att denna lag skall fortfara i det skick och den form, vari den nu föreligger.

Jag betraktar saken icke så, att i detta krav, som vi reserverar framhålla, skulle ligga ett misstroendevotum mot en regering, som själv vill gå fram på samma vägar, utan tvärtom vilja vi hjälpa till att få bort detta onda, detta i produktionshänseende så fördärliga, som just förfoganderättslagen är; med sin blotta tillvaro är den skadlig för det allmänna näringslivet och den allmänna utvecklingen. Det är av detta skäl, som jag för min del icke kunnat annat än reservera mig mot utskottets beslut i förevarande hänseende.

Med dessa ord skall jag för min del stanna vid detta. Jag skall icke alls försöka ge mig in på några detaljer över förfoganderättslagens resultat och vad den åstadkommit för olägenheter. Detta har så många gånger förut i denna och medkammaren påvisats, att därom behöver man icke resonera. Men det vågar jag hoppas och tro, att nog skall man i denna kammare även ha så mycken förståelse för den stora mängd av svenska folket, som är utledsen på detta statsingripande, att vi skola kunna i denna kammare få minst lika stor minoritet, om vi icke kunna få majoritet, för denna sak, som man har fått i första kammaren. Ty att biträda utskottets beslut det är dock, enligt mitt förmenande ett bedröfligt utslag av vad man, under åberopande av omtanke om hela det svenska folket, anser sig kunna göra.

Jag för min del ber sålunda att få yrka bifall till herr Lindmans motion och till den förändring av själva lagtexten, som nämnda motion innebär. Jag har i enlighet därmed reservationsvis inom utskottet framställt ett särskilt förslag, vilket också framburits i första kammaren.

Med anledning av vad jag sålunda anført, ber jag, herr talman, att få yrka avslag å utskottets hemställan och Kungl. Maj:ts proposition samt bifall till den reservation, som jag avgivit här vid detta utskottsutlåtande.

Herr Magnusson i Skövde: Herr talman, mina herrar! Jag förstår mycket väl, att det efter den utgång, som frågan fått i första kammaren, inte är mycket lönt att diskutera detta ämne. Jag har endast begärt ordet för att avgiva en offentlig reservation, riktad dels mot det resultat, vartill utskottet kommit, dels även mot den obehöriga påverkan, som ägt rum inom utskottet.

Det är väl ändå ingen, som på något vis kan bestrida, att det övervägande flertalet av vårt folk är i grunden utledset på alla dessa kommissioner och att man verkligen fordrar, att det nu kommer från ord till handling, att man verkligen i gärning visar sig vilja bli kvitt kommissionsväsendet.

Då jag nu berör denna sak, kommer jag att erinra mig, huru- som vid 1917 års riksdag den vänster, som nu innehar regeringsan- svaret, ville förlänga en under det dåvarande läget, mitt under brin-

nande världskrig, ganska viktig lag, nämligen krigshandelslagen, under blott sex veckors tid. Nu anser sig samma regeringsvästanter icke kunna vara med om mindre, än att krigstidslagarna skola förlängas ända tills den sista februari nästa år, en anmärkningsvärd skillnad.

Ang. fortsatt tillämpning av förfoganderättslagen.

(Forts.)

Det synes mig annars, som om man genom den förlängning, som föreslås i den reservation, för vilken herr Andersson i Knäppinge nu talat, hade gjort ett så pass stort medgivande, att det borde varit möjligt för regeringen att gå med på vad som där föreslagits. Och särskilt borde detta varit fallet, då ju regeringen icke visat sig vara blyg för att sammankalla urtima riksdag, varigenom ytterligare förlängning kunde vinnas, därest alldeles opåräknade förhållanden skulle inträda. På detta sätt skulle det, om mot förmodan förhållandena komme att tillspetsa sig, vara möjligt att sörja för att förlänga lagen och därigenom hålla den vid makt, därest det som sagt skulle visa sig vara nödvändigt.

Jag finner det också egendomligt, att medan man på andra områden är färdig att genast draga sina slutsatser av det nu inträdande fredsläget, exempelvis i fråga om den hastiga avveckling av försvaret, som man vill brådstörtat genomföra, är man ofantligt mycket långsammare i tempot, när det gäller avvecklingen av kristidsinstitutionerna som dock med mindre risk kunde avvecklas.

Man kan ju visserligen säga, att det betyder relativt litet, om förfoganderättslagen formellt står kvar, men icke tillämpas, eller om man nu fattar ett beslut om en hastigare avlösning av lagen. Jag tycker dock, att det är ganska besynnerligt, att man på det håll, där man talar om, att i särskild grad vilja avlyssna folkviljan, man icke vill avlyssna densamma, då den så enstämmigt, som här är fallet verkligen kräver en snar avveckling av kommissionerna och kristidsväsendet över huvud taget. Jag vågar säga, att det ser ut, som om man endast vore angelägen att avlyssna folkviljan, när den går i den riktning, som för regeringsvästantern själv är behagligt, men då den till äventyrs går i en annan riktning, bryr man sig inte mycket om den.

Såsom jag inledningsvis nämnde, är det givetvis alldeles lönlöst att här söka åstadkomma ett annat resultat än det, vartill utskottet har kommit. Jag vill dock instämma i det yrkande, som herr Andersson i Knäppinge gjorde, och jag anser mig skyldig att uttala mig i frågan, fastän de flesta riksdagsmännen redan rest hem och de återstående äro på resande fot. Jag har, som nämnts, likväl velat göra en reservation icke blott mot lagens förlängning, utan också emot det av herr Andersson i Knäppinge påtalade förhållandet, att regeringen i stället för att inom riksdagen offentligen göra denna sak till en kabinetsfråga, vartill det tvivelsutan hade rätt, valde utvägen att inom utskottet pressa medlemmarna i en viss riktning. Jag kan inte hjälpa, att det synes mig som om man därigenom i betänklig mån kringskure den fria röstnings- och beslutanderätt, som riksdagens medlemmar äro tillförsäkrade i grundlagen och som varje riksdagsman måste kräva.

Ang. fortsatt
tillämpning
av förfogande-
rättslagen.

(Forts.)

Jag ber, som sagt, herr talman, att få ansluta mig till det yrkande, som framförts av herr Andersson i Knäppinge.

Herr Nilsson i Vibberbo: Herr talman! När det är fråga om kristidslagarna och särskilt om förfogandelagen, tänker jag vi alla äro ense om, att vi så snart som möjligt böra söka få dem avvecklade. Dessa lagar ha nämligen, under hela sin tillvaro på ett alldeles särskilt sätt icke blott verkat hemmande på produktionen, utan även menligt inverkat på hela folket. De ha åstadkommit ett visst uppror inom samhällslagren i många avseenden, och detta just därför att innehållet i desamma har varit av tvångets beskaffenhet. Det svenska folket har emellertid från urminnes tider varit vant vid att äga frihet, att vara ett fritt folk, och det är särskilt med hänsyn till denna det svenska folkets historiska frihet, som kristidslagarna ha verkat så menligt. Ingen torde väl heller kunna neka till, att produktionen genom dessa lagar blivit hämmad. Det är icke möjligt att under trycket av dessa lagar, få fram den energi och viljekraft, varmed man annars skullé ha utövat sitt arbete. Det är ett tvång för alla i dessa lagar, och därför finnes också en allmän längtan att snarast möjligt bli dem kvitt. Regeringsmedlemmarna ha talat i samma riktning, ja, alla tala i den riktningen. Det är dock icke blott lagarnas tvång och menliga funktion, som gjort sig gällande, utan här är också fråga om en annan sak, som t. o. m. från ministerhåll blivit påpekat, nämligen att kommissionerna hålla på att utveckla sig här i landet till en stat i staten och sålunda till sin inbörd äro en stor fara. Jag tror, att man kan fastslå detta och lita därpå; ministrarna ha ju sagt det och då måste det vara sanning. Det finns därför, även från denna synpunkt, skäl för avveckling.

Men hur kommer det sig då, att detta icke synes kunna gå för sig, utan att de ovillkorligen skola fortfara att gälla? För min del anser jag, att ifrågavarande lagar kunna upphöra omedelbart utan den ringaste skada för någon, nu, när deras giltighetstid är utgången. Man kan ju ordna avvecklingen av kristidsförhållandena på annat sätt än genom dessa dyrbara kommissionsherrar och detta kommissionssystem. Från vissa håll har också gjorts gällande att denna avveckling kan ske på ett helt annat och enklare sätt. Varför skola då lagarna få existera? Någon talare har förut sagt, att det måste ligga någon särskild tanke bakom allt detta. Jag tror också för min del, att så är förhållandet, ty så vitt jag kunnat märka och förstå om dessa kristidslagar och skälen för deras prolongation, har jag inte funnit något enda bärande skäl för att de skola fortvarande vara i gällande kraft ända in på nästa år.

I vår motion begära vi reservanter, att de skola upphöra med utgången av detta år. Jag tror, att detta är en tillräckligt tilltagen tid, och att det går an att avveckla systemet på den tiden. Skälet till, att icke avveckling skulle ske, säges nu vara, att staten måste draga försorg om, att folket får sin näring, sin ransonering. Nå torde det dock vara ett faktum, kanske icke känt av alla, men dock känt av de flesta, att hos kommissionerna ligga lagrade väldiga

mängder av matvaror av allehanda slag. Varför skola de lagras? Varför få de icke komma ut bland folket? Det har ju sagts, att tillgången på brödsäd skulle vara tryggad för nästa år; det har jag åtminstone hört sägas. Om nu detta är händelsen, varför kan man då icke under loppet av detta år låta avvecklingen ske?

Ang. fortsatt
tillämpning
av förfoganderättslagen.
(Forts.)

Regeringen, eller rättare sagt folkhushållningskommissionen, tyckes vidare anse, att det, för att icke allt för höga priser skola bli gällande, är alldeles nödvändigt, att kristidslagarna finnas till, ty endast deras tillvaro hindrar från att bedriva ocker med livsförnödenheter. Enligt min tanke är detta ett fullkomligt misstag, ty det är just kristidslagarnas tillvaro, som skapar ockerprisen — det känna vi alla till. Bakom förfoganderättslagen och kristidslagarna över huvud förövas jobbaraffärer och krisocker. Det är därför min bestämda tanke, att man *skulle* avveckla under loppet av detta år; den tiden räcker ofantligt bra till.

Jag har av herr Lindmans motion sett, att han är av den åsikten, att man kunde avveckla mycket förr än under loppet av detta år, men han gör undantag för brödsäd och socker. Men varför göra undantag för dessa? Jag har ju sagt, att det finnes riklig tillgång på brödsäd, och dessutom bedrives ju importen mycket kraftigt för närvarande, den ökas också oupphörligt. Därutöver veta vi ju, att ifråga om brödsäd överskottet i utlandet är mycket stort; det gäller bara att skaffa in så mycket av den varan som möjligt. Varför skulle man då så att säga »klämma» på dessa lagar och ha dem kvar in på nästa år?

I dagarna har för övrigt en särskild upplysning kommit mig tillhanda, nämligen att regeringen förbundit sig att lämna till brännerierna visa kvantiteter brödsäd mot ett visst kvantum kålrötter, eller 300 kg. spannmål mot 10,000 kg. kålrötter. Det vill därför synas, som om mängden brödsäd skulle vara mycket stor inom landet, då man har råd att offra hundratusentals kilo på brännvinstillverkningen. Men vad är detta för fason? Jag påstår, att den regeringen, som kan göra sig skyldig till sådant under denna tid, sannernigen icke kan ha folkets förtroende. Skall brödsäden gå till brännerierna, när det säges, att det är brist i landet därpå? Ja, mina herrar, detta är en allvarlig sak i högsta grad. Vi ha inte råd att låta brödsäden gå till brännerierna, det är då alldeles visst.

På grund av vad jag nu har sagt, skall jag be att få yrka avslag på Kungl. Maj:ts proposition och utskottets betänkande i denna del och bifall till min motion.

Herr Svensson i Kompersmåla: Herr talman! Den lag, som vi nu behandla, förfoganderättslagen, är av ingripande betydelse. Den innebär, att vi skola lämna våra varor till staten, även om vi icke vilja sälja dem till det pris, staten åsätter. Detta är en rättsåskådning, som icke överensstämmer med den, som finnes i vårt folks historia och, som jag är övertygad om, omfattas av vårt folk i landet. Men under den tid, som gått när vi varit avskurna från tillförsel från andra länder och nöden varit stor bland många samhälls-

*Ang. fortsatt
utlämpning
av förfogande-
rättslagen.
(Forts.)*

lager, då ha lantmännen också för sin del klart insett tidens krav samt böjt sig för lagen och i stort sett lojalt underkastat sig den. Men tiden har dock ändrat sig så, att man icke längre kan tala om, att det är kriget och av detsamma framkallade utomordentliga läget. som motiverar lagen, men ändock får den stå kvar.

Många föras ju på grund av lagen inför domstol, och om man läser en landsortstidning, får man se långa referat över hur den ene efter den andre blivit dömd och sakfälld enligt denna lag och de förordningar, som Kungl. Maj:t har utfärdat. I allmänhet eller ofta är det icke sådana, som ha med avsikt brutit mot lagen, utan många av dem ha gjort det av okunnighet eller missförstånd. De, som vilja bryta mot lagen, de lära sig känna den; sådana, som vilja använda lagens krokvägar, de studera den och sätta sig in i den. Men så är icke förhållandet med de personer, som utföra sitt arbete ute på marken för att verkligen producera nyttigheter. De ha annat att skaffa än att sitta och räkna, skriva och väga för att kunna svara på allt, vad kommissionerna ha att framställa. Det har nästan gått så långt, att det finnes en klass, den producerande klassen, som har att underkasta sig en mängd lagar med svåra straffpåföljder, under det att det finnes en annan klass, nämligen kommissionerna med deras tjänstemän, som gå straffri och som kan göra sig skyldig till mycket förseelser, felaktigheter och misstag, lika stora som de. producenterne, vilka ha att framställa varorna, låta komma sig till last.

I en bygd sådan, som jag tillhör är det icke mycket att lämna till staten. Ändock få ju inspektörerna resa omkring för att hämta 50 kg. hos en och 100 kg. hos en annan, men när man lägger tillsammans resultatet av vad som kunnat vinnas, torde detta väl i många fall icke ens uppväga kostnaden för inspektionen.

Det hade varit ett glatt påskbudskap, om vi nu kunnat resa hem och förkunna, att denna lag står på avskrivning, och att vi vid en viss tidpunkt på året ha att emotse, att den inte längre finnes till; men detta glada påskbudskap få vi icke föra med oss hem; och jag förutser, att detta kommer att vålla oro och bekymmer hos bönderna rätt allmänt.

Vad kan då meningen vara med att lagen skall fortvara? Några starka saksäl ha från regeringens sida icke förebragts. Man har tvärtom det intrycket, att vi ha fått en pinsam upplysning om, hur det politiska maktläget är, och många komma nog att tänka sig, att lagen kommer att bli permanent. Ser man, hur sådana åskådningar och tänkesätt förefinnas hos åtskilliga, som allt starkare växa till och kanske snart få makten, så kan man vara ganska betänksam på framtiden.

En socialdemokratisk redaktör har sagt: »Den privata äganderätten till jorden såsom samhällsinstitution är i själva verket en övervunnen ståndpunkt, och att den ännu formellt finnes till. utgör endast ett bevis för tröghetens verkningar inom samhällslivet. Den stolta byggnad, som nyodlingstidens odalmän reste, faller sten för sten sakta men säkert och oundvikligt som ödet. Och länge kan

det knappast numera dröja förrän verket är fullbordat, jorden återbördad i samhällets ägo.» När man hör sådant, kan man känna sig ganska betänksam om framtiden. Men därför har det varit så, att under krig har det lagts på bönderna särskilda lagar och gärder, som även efter kriget ha blivit permanenta. Men det har förts en lång, ihärdig och tålmodig kamp för den lagliga rätten. Jag är övertygad om, att så skall ske även härnäst och att, även om utgången av denna fråga blir en stor missräkning för oss, den ändock skall ha det goda med sig, att bönderna komma att känna sin solidaritet och enigt sluta sig tillsammans.

Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till det yrkande, som gjorts här under överläggningen av herr Andersson i Knäppinge.

Herr von Sneidern: Herr talman, mina herrar! Den ärade reservanten och inledaren av denna debatt uppsatte som mål för sitt arbete i kväll att samla så pass stor minoritet, som vunnits för hans yrkande i första kammaren. Det var där 15 röster mot 84, och det förefaller mig då vara ganska uppoftfrande, att kasta sig i en strid för detta mål. Emellertid skall jag söka att något skärskåda de skäl, som framställdes från den föregående ärade talaren, och de ändringsyrkanden, som gjorts beträffande lagförslaget.

De motioner, som väckts, ha gått i tre olika riktningar. Den ena har avsett att åstadkomma ändring av själva lagens innehåll, så att det statliga ingripandet på de olika områden, där det kommer att ske, skulle ske på olika sätt mot vad på sista tiden praktiserats. Ett sådant yrkande är det, som herr Andersson i Knäppinge framställt, då han i stället för nuvarande lag ville ha 1915 års. Om vi tänka på, hur våra kristidslagar tillkommit och utvecklats, har förhållandet varit det, att man funnit de äldre lagarna ej tillfredsställande för de mål, som man velat uppnå, varför de på det ena eller andra sättet förändrats för att bli mera verkningsfulla. Under sådana omständigheter kan det givetvis ej vara en klok åtgärd att återgå till de föregående förhållandena, ty om man skall vidtaga några åtgärder, önskar man naturligtvis att dessa skola vara så effektiva som möjligt. Man vill ej åstadkomma något annat med dem än det, som genom målens uppnående verkligen är för staten och samhället nyttigast. Man har då funnit, att de senare lagarna ha behövts. Och då bör man ej återvända till en lag, som ej visat sig vara tillräcklig för de mål, man eftersträvat.

Jag skall ej närmare ingå på skiljaktigheten mellan 1915 och 1918 års lagar. Det torde vara tillräckligt att hänvisa till, att utskottet och motionären i fråga själv avstått från denna väg och i stället anslutit sig till herr Lindmans motion, som gått i annan riktning. Han har velat inskränka det område, inom vilket lagen skulle verka. Han vill inskränka detta område efter den 1 september till endast två artiklar, spannmål och socker, under det att lagen för övrigt skulle giveta i sin fulla utsträckning intill denna tidpunkt. Denna väg är givetvis klokare och riktigare än den, som herr Anders-

Ang. fortsatt
tillämpning i
av förfogande-
rättslagen.

(Forts.)

Ang. fortsatt
tillämpning
av förfogande-
rättslagen.
(Forts.)

son i Knäppinge valt, och det enda felet är, att vi här i riksdagen icke förmå på förhand beräkna, under vilka omständigheter vi i den närmaste framtiden komma att leva. En avveckling kommer givetvis att äga rum därigenom, att det ena området efter det andra kommer att avskiljas från kristidslagarnes tillämpningsområde men detta så småningom skeende avskiljande måste försiggå genom Kungl. Maj:ts försorg, då endast Kungl. Maj:t äger möjlighet att bedöma alla de förhållanden, som därvid måste tagas i betraktande, såväl de inrikespolitiska som de utrikespolitiska.

Om man ser på den föreliggande lagens namn, så är den icke en lag för kristid utan en lag, som avser förfogande över viss egendom under *utomordentliga*, av krig föranledda förhållanden. Och ingen kan väl med allvar förneka, att vi fortfarande leva under sådana utomordentliga förhållanden. Det har för oss varit en besvikelse, att avbrytandet av de verkliga krigshändelserna ej omedelbart blivit åtföljt av ett sådant upphävande av alla de hinder för den fria samtrafiken mellan folken, som man hade väntat. När man under de föregående åren tänkte på ett avslutande av kriget, trodde man alltid, att så fort det bleve slut på de egentliga krigshändelserna, så skulle snart freden komma, och därmed blevo vi befriade från allt, som tryckt oss i vår ekonomiska rörelsefrihet. Vi ha blivit besvikna i detta avseende, och vi veta icke i detta ögonblick, om vi ej bli besvikna även när den verkliga freden kanske inom kort, kommer att inträffa. Vi veta ej, hur den kommer att ordnas, om vi då komma att få full ekonomisk handlingsfrihet. Det kanhända att vi även då i våra handelspolitiska förhållanden komma att stå under ekonomiskt inflytande och tryck utifrån. Vi veta för övrigt ej heller, hur ett fredstillstånd, som lämnade handel ochandel fria, skulle verka. Vi kunna tänka oss det förhållandet, att makter, som stå oss nära och som ha ett ofantligt behov av varor, skulle kunna utöva sådan dragning på vår egen knappa tillgång på förnödenheter, att vi måste tillgripa de maktmedel som dessa kristidslagar lämna för att i det ena eller andra avseendet skydda oss. Det är, som sagt, fullkomligt ovissa förhållanden, och därför kunna vi ej nu säga någon bestämd dag, när dessa lagar kunna undvaras. Det finnes därför faktiskt ingen annan utväg än att lämna Kungl. Maj:t, som är verksam under hela den tid, då vi äro åtskilda, bemyndigande att efter de regler, som förut gällt, tillvarataga statens och det allmännas intressen. Det är att observera, då vi lämna en sådan fullmakt, att det är en bestämd skillnad mellan lagarnas fortsatta tillvaro och de åtgärder, som grunda sig på desamma. Dessa komma att upphöra den ena efter den andra. Man har Kungl. Maj:ts såväl ord som handling på, att denna avlösning sker oavbrutet och så fort som möjligt. Man måste vidare skilja på lagarnas fortbestånd och de speciella kristidsinstitutionernas fortbestånd. Även i det avseendet ha vi fått tillfylllestgörande förklaring från Kungl. Maj:t. Man beräknar, att kommissionerna inom en snar framtid komma att i största utsträckning upphöra och endast bibehållas för de speciella uppgifter, som då kunna återstå, såsom beträffande spannmål och socker.

Till sist har motionsvis yrkanden framställts beträffande kristidslagarnas giltighetstid. Herr Lindman har ansett, att förfoganderättslagen beträffande spannmål och socker skulle behöva bibehållas till februari 1920. Han har åtminstone i dessa två fall ögonen öppna för, att det är lämpligt, att lagarna få sluta att gälla under en tid, då riksdagen är samlad. Bondeförbundets ledare, herr Nilsson i Vibberbo, har åter ansett, att lagarna i sin fulla utsträckning böra få fortbestå, men endast till den 1 januari 1920. Sedan är det otänkbart för honom att gå längre. I utskottet har man inskränkt tiden från den 1 maj till den 1 mars 1920, d. v. s. med två månader. Anledningen, varför man velat gå så pass långt, var uppenbarligen den, att när den uppdragsgivande riksdagen lämnar Kungl. Maj:t en fullmakt, bör den gälla så länge, att den ej utgår, förrän den lagtima riksdagen är samlad. Det borde väl ändå ej vara så svårt att fatta fördelen härav. Det var en talare i första kammaren i förmiddags, som yttrade: »Vad gör det, om giltighetstiden går ut under hösten, vi kunna ha en höstsession, en urtima riksdag». Anse herrarna verkligen det vara så lockande, att, i händelse något skulle inträffa, vi skulle behöva för denna sak komma hit? För övrigt blir det ej en höstsession utan sommarsession och en sådan vilja vi ännu mindre vara med om.

Ang. fortsatt tillämpning av förfoganderättslagen.

(Forts.)

Ett ord bör även sägas emot de talare som yttrat ett beklagande däröver, att, man ej skulle i frihet varit i tillfälle att få bestämma i dessa angelägenheter i utskottet. Det förvånar mig, att sådant kommit fram från sådana talare, som visat, att de i största frihet uppträtt såväl i utskottet som här. Vad som passerat är, att vi i utskottet fått veta den betydelse, som Kungl. Maj:t har fäst vid, att dessa lagar få äga fortbestånd, och att Kungl. Maj:t behöver dem för landets skull. Mot detta kan man väl ej ha någon invändning att göra, och därigenom har ju endast det material, varpå utskottet haft att bygga vid sitt besluts fattande, blivit ytterligare utökad.

Jag vet nu ej, om denna fråga skall blåsas upp till någon stor fråga. Man hade ej väntat att så skulle bli förhållandet. Det var en talare, som yttrade, att han åhört debatten i första kammaren och vi fann att han lagt på minnet vad som där uttalats från regeringshåll. Han borde emellertid även lagt på minnet vad som yttrades från första kammarmajoritetens ledare. Denne sade öppet, att i dessa brydsamma tider, när landets regering, med vilken vi vilja samarbeta, anser förhållandena vara sådana, att dessa lagar behövas, ansåge han det vara vår skyldighet att lämna den begärda fullmakten.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lindman: Herr talman! Nog får man säga det, att man känner kanske stor besvikelse över det förslag, som föreligger, och det betänkande från utskottet, som det nu är meningen att antaga. Nog hade vi hoppats, att det skulle bli något bättre resultat än det, inför vilket vi nu stå och nog hade man kunnat tro, att åtminstone något skulle infrias av alla de löften, som vid olika till-

*Ang. fortsatt
tillämpning
av förfogande-
rättslagen.*

(Forts.)

fällen blivit av regeringen givna sedan i höstas, den 7 november, då det hette, att det skulle ej dröja en enda dag längre, än som vore erforderligt, med dessa kristidsregleringar, till remissdebatten vid riksdagens början och sedermera vid en interpellationsdebatt. Nog hade man hoppats, att ej regeringen här skulle påfordra, att dessa lagar skola under hela detta år och ett stycke in på nästa stå kvar i sin fulla utsträckning och stränghet. Det vågar jag påstå i alla fall att nog får man med jämnmod bära från det hållet, om anmärkningar göras, ty sannerligen kan ej regeringen vara övertygad om, att den får vara beredd på mycket klander i denna del. Men i stället för att, om jag så får säga, infria dessa löften, som givits, att det ej skall dröja en dag längre än erforderligt, att det skall gå i hastig takt, som det hette vid remissdebatten, begagnar man sig av maktspråk, efter vad som sagts från lagutskottet, ett hot, att om ej den delen av utskottet, som fattat beslut i överensstämmelse med motionen, ginge ifrån detta, så vill regeringen göra denna sak till en kabinetsfråga. Nu hör jag här, att det är olika uppfattning om, vad i utskottet förekommit. Och veta herrarna, vad jag gjorde för reflexion då jag fick höra talas härom från utskottet. Jag tänkte: Har regeringen några sakskaäl att komma med ut över dem, som framförts i propositionen och de handlingar, som regeringen kommit med till riksdagen, så bör regeringen lämna dem i skriftlig form till utskottet, så att de få reda på vad det är för ytterligare skäl, som tillkommit, och utskottet vet, varför det går an, att det fritt fattar sitt beslut, i stället för att det sker i sådan form, att det måste bli efter direktiv från regeringens sida. Nu säger man, att det är sakskaäl. Men man får icke höra, vad det är för sakskaäl. Somliga uppfatta det, som om en politisk påtryckning sker. Ja, där ser man det oriktiga i att använda sådana medel, som här blivit använda. Finns det sakskaäl, så må de väl tåla att sättas på papperet och läggas fram för utskottet, så att utskottet sedermera må kunna på grund därav fatta beslut och så att även riksdagen må känna till, vad det är för nya sakskaäl, som tillkommit.

Jag skulle ytterligare vilja om denna sak endast säga det, att när regeringen nu påfordrar, att lagen skall stå kvar i hela dess omfattning, så säges det av den siste ärade talaren, herr von Sneidern, därom, att det är ju alldeles nödvändigt, att regeringen har denna fullmakt i sin hand, därför att ingen människa vet, vad som kan komma att inträffa. Nej, det är ju klart, att det vet man icke. Det vet man icke under andra förhållanden heller. Därför skulle ju en förfogandelag alltid behöva finnas till hands, ty man vet icke, vad som kan inträffa andra år än detta. Men man skulle väl ha anledning antaga, att lagen icke skall i så stor grad bli behöfvlig, om man nämligen utgår från, vad regeringen själv vid upprepade tillfällen meddelat oss, om vilket gynnsamt läge importen kommit i och huru stor import vi haft samt huru man kunnat avveckla på det ena området efter det andra och även sett sig i stånd att kunna göra det just nu.

För min del har jag i den motion, jag framlagt, som bekant gått på den linjen att denna sak bör vara avvecklad den 1 september, och

jag tror också, att framtiden skall komma att visa, att jag har rätt i det fallet. Det återstår ju att se.

Jag har emellertid här gjort undantag för tvenne saker. Den ena är brödsäden, och jag skall be att få taga kammarens uppmärksamhet i anspråk en kort stund för att något utveckla, varför jag har undantagit brödsäden. Jag har gjort det, därför att oklarhet råder om den saken på vissa håll. Och det helt enkelt därför, att så länge vi ha garanterade minimipris på brödsäd, så måste regeringen ha i sin hand importen av brödsäd. Annars kan det inträffa de mest otroliga förhållanden, om man t. ex. skall inlösa spannmål till ett pris av 40 kronor, under det att för importerad spannmål priset går ned kanske till 25 kronor. Därför har det varit nödvändigt enligt min uppfattning, att beträffande brödsäden förfogandelagen får gälla inpå nästa års riksdag, och jag har därför i det avseendet föreslagit den sista januari nästkommande år. Av samma anledning har jag förbehållit sockret, därför att det är en sådan nödvändighetsvara och man känner till, att det är så pass stor brist på den varan, att det kan vara nödvändigt att bibehålla lagen beträffande densamma.

Men då kommer jag slutligen till den frågan: varför skall förfogandelagen upprätthållas i hela den stränghet, som den nu har? Ha herrarna verkligen tänkt efter, vad förfogandelagen innehåller? Det är kanske lämpligt att en liten smula erinra sig vad den omfattar. Den omfattar, att man skall förfoga över livsmedel, foder för kreatur, vara som är avsedd att genom sin förbränning alstra värme, ljus eller kraft, beklädnadsvara eller annan för befolkningen viktig förnödenhet. Den avser att förfoga över fastigheter, byggnader eller annan anläggning eller järnväg, fartyg eller annat transportmedel och för övrigt en hel del mängd andra saker. Med andra ord, denna lag avser egentligen, sådan den här är avfattad, att Kungl. Maj:t skall kunna förfoga över snart sagt vad som helst. Det är sålunda, när man behåller denna lag oförändrad, som om man alldeles tappat bort att kriget dock är på avveckling. Vi hade vid krigets början en mindre sträng förfoganderätt. Det hade dock varit väl befogat att ha en strängare sådan lag då. Men det synes aldrig ha gått upp för regeringen, när den framlade det nu föreliggande förslaget, att regeringen kunnat inskränka på de varor, över vilka man skulle ha rätt att förfoga. Det låter ju så enkelt, som herr von Sneidern sade, att det endast är fråga om att regeringen skall ha det i sin hand, om det visar sig nödvändigt. Men tänker då icke herr von Sneidern, tänker icke regeringen och tänka icke alla de, som tala för denna lags upprätthållande sådan den nu är avfattad, på, att den dock hänger över svenska folket som ett damoklessvärd, och kan komma att tillämpas en vacker dag i en eller annan riktning? Man har icke det fullkomliga lugnet och någon känsla av frihet, förrän verkligen avvecklingen är så långt gånngen, att det icke går an att använda denna lag. Och det lär ingen kunna bestrida, att icke lagen nu kunnat tagas bort på en hel mängd områden. Men det har regeringen tydligen, som jag nämnde, icke alls tänkt på. Utan man resonerar som så att det är bekvämt att ha den som den är: vi

*Ang. fortsatt
tillämpning
av förfogande-
rättslagen.
(Forts.)*

Ang. fortsatt
tillämpning
av förfogande-
rättslagen.
(Forts.)

tänka icke göra något ont med den; men behövs den, så skola vi begagna den. Men har regeringen icke tänkt på svenska folket, som suckar under den, som tänker på annat sätt och icke kan känna lugn. förrän denna lag blivit avvecklad?

Man förstår ju, herr talman, att regeringen påfordrar, att lagen skall finnas, men regeringen har icke ens brytt sig om att ägna en tanke åt, att man skulle kunnat göra den enklare, ty det har icke på något sätt framkommit i något förslag. För min del känner jag och säkerligen många, många med mig en mycket stor besvikelse över att regeringen icke kunnat hantera denna sak på ett mjukare och för svenska folket lyckligare sätt.

Jag ber, herr talman, att få instämma i herr Anderssons i Knäppinge yrkande.

Hans excellens herr statsministern E d é n: Herr talman! När jag åhörde det senaste anförandet av herr Lindman, var det åtskilliga punkter däri, som fäste min uppmärksamhet. Men kanske mest fäste sig dock uppmärksamheten vid, att icke heller herr Lindman försmådde att göra en anmärkning mot regeringen på grund av den hänvändelse, som regeringen under utskottsbehandlingen gjort till utskottets ledamöter.

Ett par föregående talare ha i denna hänvändelse sett ingenting mindre än en påverkan, som skulle kringskära den enskilde riksdagsmannens fria prövningsrätt. Orden föllo visst från herr Magnusson i Skövde, och tanken återfanns även hos herr Andersson i Knäppinge. Ha dessa herrar fullkomligt glömt bort, att en dylik korrespondens mellan regeringen och ledamöter av riksdagen, eller i första hand utskotten, är någonting ytterst vanligt och har varit det i alla tider? Ha herrar Andersson i Knäppinge och Magnusson i Skövde glömt bort, att en sådan korrespondens mellan regering och utskott förekom exempelvis i den allra mest bestämda och påfordrande form vid antagandet av krigshandelslagen? Herr Magnusson i Skövde nämnde själv krigshandelslagen, men han glömde att omnämna, att när den lagen var under behandling, försiggick en hel del underhandsresonemang mellan dåvarande statsministern och ledamöter av utskottet, och ingen ledamot av riksdagen, vare sig från vänstern eller högern då ansåg detta vara någonting förgripligt. Man ansåg det tvärtom vara något mycket lämpligt, att vederbörande regering lät veta, vilken vikt den fäste vid en sådan lag, innan frågan kom fram för kamrarna. Man ansåg det vara till tjänst för riksdagsmännen, att de sålunda kommo i denna direkta beröring med regeringen och icke ställdes inför något slags bryskt framträdande från regeringens sida vid själva debatterna, utan att ha blivit varskodda om, vad saken betydde.

Att herr Lindman för sin del kunde göra anmärkning på den punkten, förvånar mig dock allra mest. Ty så mycket minns jag från de tider, då herr Lindman satt i regeringen och jag satt i riksdagen, att om det är någon, som stått i livlig förbindelse med riksdagens och utskottens ledamöter före frågornas behandling i kamrarna, så är det

just herr Lindman och hans regering. Jag tror verkligen icke man skall försöka blåsa upp ett sådant förfarande till någon slags ogrann-lagenhet. Det är tvärtom en fullständigt naturlig förbindelse mellan regering och utskott, som här av den nuvarande regeringen liksom förut av dess föregångare skett. Det är ett uttryck av tillbörlig hän-syn till riksdagen och icke en hänsynslöshet mot riksdagen. Och in-gen skall kunna förvända synen på betraktaren, så att han kan upp-fatta det — om han verkligen vill se ärligt — på ett annat sätt.

Men, anmärker herr Lindman — och där gick återigen hans ton-läge upp till något av halv idignation — om verkligen regeringen haft några sakskal, varför har den då icke framlagt dem skriftligen? Jo bevars, de allmänna sakskalen äro framlagda i propositionerna, som naturligt är. Men när propositionerna skrevos, hade man verk-ligen icke från regeringens sida någon tanke på, att det här skulle behöva bli någon större politisk fråga. Man utgick från, att liksom fullmakterna hittills voro givna och icke missbrukade, så skulle de även givas i fortsättningen och icke missbrukas. Och man nöjde sig därför med att hänvisa till allmänna yttranden från kommissionerna och för övrigt till några allmänna grunder för förslagen. Vad för öv-rigt regeringen har anfört under resonemang med utskottets repre-sentanter, vilket resonemang alldeles icke haft formen av något slags hot eller någonting dylikt — enligt vad jag på förmiddagen har ut-vecklat i första kammaren — är helt enkelt, att regeringen med sin överblick över den handelspolitiska situationen icke känner sig vara i stånd att svara för, att läget under loppet av denna sommar skall utveckla sig så, att vi med säkerhet kunna vara vissa på att icke behöva använda förfogandelagen under hösten och vintern. Jag har påvisat såväl i de nämnda samtalen som i mitt anförande i första kammaren, att hela det oerhört betydelsefulla problem, som i själva verket är det avgörande för tillgångarna för vårt näringsliv och vår folkförsörjning, problemet om den handelspolitik, som kan komma att föras av de i kriget segrande makterna, det ligger fullständigt i oklar-het ännu, icke blott i oklarhet för oss, utan kanhända även för dessa segrande makter själva. Ett faktum är, att när man spørjer även mycket initierade män, som borde hava varit i tillfälle att uppsnappa något om avsikterna från detta håll, vad, det kan väntas att de stora makterna skola följa för en handelspolitisk kurs efter preliminärfreden eller efter den defini-tiva freden, så blir svaret oföränderligen: det veta vi icke, och det tro vi, att de makterna i detta ögonblick icke själva veta. När så är förhållandet, så kan man visserligen hoppas, att vi här i Sverige under sommarens lopp eller in på hösten skola kunna fullständigt av-veckla de statliga regleringarna utom i fråga om bröd och socker. Man kan hoppas och önska, att det icke skall bliva behövt att an-vända förfoganderättslagen på andra områden under en senare tid, och jag har i första kammaren givit uttryck åt denna önskan. Men man är icke säker på, att det blir på det sättet. Man måste räkna med den eventualiteten, att det *kan* hända, att denna världshandels-politik från de bestämmande stora makternas håll blir sådan, att det

Ang. fortsatt
tillämpning
av förfogande-
rättslagen.

(Forts.)

*Ang. fortsatt
tillämpning
av förfogande-
rättslagen.*

(Forts.)

skulle vara ett mycket stort fel och till mycket stor skada icke bara för vår folkförsörjning, utan för hela vårt näringsliv, om vi icke hade i vår hand ett medel att i nödfall kunna ställa till det allmännas förfogande de allra viktigaste varorna.

Herr Lindman har nu ansett sig kunna utan vidare uttala, att den 1 september är ett sådant datum, efter vilket förfogandelagen ej blir behöfvlig, att det bör, såsom det visst står i hans motion, vara mer än tillräckligt att till denna dag utsträcka giltighetstiden av förfogandelagen i allmänhet. Jag frågar: huru vet herr Lindman det? Har herr Lindman reda på någonting om dessa stora handelspolitiska förhållanden, som vi söka inhämta underrättelser om, men om vilka vi icke fått några underrättelser? Det är lätt att sitta främst på Stockholmsbanken och säga, att det blir besvikelse, om vi icke nu släppa förfogandelagen. Men jag trotsar vem som helst att våga bestrida, att om herr Lindman stode där jag nu står eller i stolen bredvid, där han stod för två år sedan, så skulle han icke taga saken så lätt och använda sådana uttryck, som han nu använt. Man är vid behandlingen av sådana här ärenden skyldig att, tänka efter, vad det gäller. Och det gäller här ingenting mer, än att regeringen skall ha denna fullmakt, om den skulle behövas. Behövs den icke, så användes den icke. Och, det tror jag, i motsats till vad någon talare här sagt, att regeringen har rätt att säga, att den i handling bevisat sin bestämda föresats att icke använda denna fullmakt längre, än den behöver användas.

Herr Lindman gjorde en särskild anmärkning mot, att regeringen icke hade haft någon tanke på att undersöka, om man kunnat från lagens omfattning undantaga några områden. Jag frågar ännu en gång: huru vet herr Lindman, att icke regeringen haft en sådan tanke? Man kan verkligen försöka tänka efter, och för min del har jag tänkt efter: skulle det vara lämpligt och möjligt att göra en inskränkning i området för lagen? Men man skall därvid komma till det resultatet, att det är icke möjligt att göra en sådan inskränkning med någon slags trygghet för, att man icke då gör inskränkning på olämpligt sätt, ty man vet icke under sådana tider som de nuvarande, var det är behovet av denna lags tillämpning kan uppträda, om det är på det ena eller andra området.

Herr Lindman gjorde vidare en alldeles särskild skräckmålning genom att räkna upp alla de områden, lagen omfattar, och han tycktes vilja ingiva kammaren den tron, att man skulle kunna befara, att regeringen skulle låta det mycket omtalade »damoklessvärdet» falla på alla dessa områden. Det är ju icke alls så. Lagen är, skulle jag tro, i allt väsentligt densamma som den, herr Lindman själv haft såsom utrikesminister under sin sista ministertid. Man tillämpar den naturligtvis endast, om man blir alldeles tvungen. Och bland de områden, lagen avser, finnas verkligen sådana, där det kan hända, att det skulle uppträda ett behov. Jag skall taga ett enda exempel bara för att visa, att man icke rör sig med allmänna fraser. Det skulle kunna hända, att någonting sådant bleve nödvändigt — fastän jag hoppas, att det icke skall ske — exempelvis i fråga om kolbränslet på grund av den hårda kolpolitik, som föres från England och med all sanno-

likhet den närmaste tiden kan komma att föras från Tyskland. Jag hoppas, som sagt, att det icke skall ske, men möjligt är det. En uppräknig av områdena för lagen säger alltså här rakt ingenting. Det säger bara, vad lagen *kan* omfatta. Men det säger icke ett dugg om vad Kungl. Maj:t kommer att använda den till. Och i det avseendet tillåter jag mig att allt fortfarande ha den meningen, att regeringen genom sina handlingar har visat, att man kan ha fullt förtroende till dess önskan att icke använda den mer, än som verkligen är nödvändigt.

Ang. fortsatt
tillämpning
av förfogande-
rättslagen.
(Forts.)

Herr Lindman tillät sig visserligen i sitt anförande bland mycket annat också att uttala sin besvikelse däröver, att regeringen, som han uttryckte sig, icke skulle ha infriat de löften, den givit, alltifrån mitt uttalande här i kammaren vid urtima riksdagen i fjol och sedan i trontalet och i följande debatter. Talaren satte i rak motsats till dessa löften vad han behagade kalla vårt »maktspråk» för att få kristidslagarna förlängda. Jag har redan reducerat talet om maktspråk till dess rätta värde. Och vad löfterna angår, så är det något uppseendeväckande, för att använda hans eget uttryck, att han kan så förvränga uttalanden från föregående tider, som han måste anses ha gjort genom sitt yttrande. Här har från regeringens sida aldrig talats om, när förfogandelagen eller dessa andra lagar, varom här är fråga, kunna upphävas. Men vad regeringen sagt, är, att den vill söka upphäva *de statliga regleringarna* och *kommissionsväsendet*, så snart det över huvud taget går för sig. Och det har regeringen gjort och gjort med sådan grundlighet, att jag icke tror någon, som vill vara rättvis, kan komma och säga, att man icke gått så fort fram, som man kunnat. Herr Lindman, liksom någon annan här, förblandade återigen två alldeles skilda saker, frågan om själva fullmakten, som ligger i lagarna, och frågan om de statliga regleringarna, om kommissionerna och deras verksamhet, som betyder användning av fullmakten. Det är två skilda ting. Kommissionerna äro redan på avveckling. Fullmakten kan stå kvar som en nödfallsutväg, även om man avvecklar kommissionerna. Inom parentes sagt är det väl kanske litet föråldrat, när herr Nilsson i Vibberbo t. o. m. i dag klagat över, att kommissionerna hålla på att »utveckla sig till en stat i staten». Såvitt jag förstår, hålla kommissionerna icke alls på att utveckla sig, utan hålla på att avveckla sig, vilket är en helt annan sak.

Herr Lindman vill också göra gällande, att om man följer regeringens motivering och säger, att det ju kan inträffa någonting, som gör, att vi behöva förfogandelagen, då är detta en tankegång, som alltid kan anföras och som skulle kunna anföras alltjämt i fortsättningen. Och därmed faller även hans yttrande i linje med de yttranden, som förekommit här förut, nämligen att bakom det hela skulle ligga något slags tendens till att göra lagen permanent. Jag borde icke behöva avvisa varje tanke i sådan riktning. Herr Lindman borde icke han minst av alla, behöva den erinringen, att här är dock alltjämt icke en tid vilken som helst, att de förhållanden, med vilka vi nu måste räkna, icke kunna jämföras, såsom han säger, med vilka

Ang. fortsatt
tillämpning
av förfogande-
rättslagen.
(Forts.)

förhållanden som helst. Herr Lindman känner lika väl som jag huru fullkomligt osäkert det politiska läget alltjämt är. Han vet lika väl som jag, huru full av allvarliga och delvis bekymmersamma frågor alltjämt den politiska horisonten är, under det alltjämt fredsförhandlingarna i Paris kämpa med stora svårigheter och halva Europa kommer i allt större och större gungning. Under en sådan tid kan man verkligen, som utskottets vice ordförande framhöll, väl beteckna förhållandena såsom »utomordentliga, av krig föranledda förhållanden». Om man under en sådan tid icke anser sig kunna släppa en fullmakt, som man har, så betyder det verkligen icke, att man sedermera, när det över huvud taget blir lugnare förhållanden, har någon som helst tanke på att begära förlängning av den fullmakten.

Jag hade, herr talman, jag liksom utskottets vice ordförande, knappast trott, att det skulle bli någon större debatt om detta ärende, allra helst sedan första kammaren med karakteristisk majoritet och med en beslutsamhet, som har en smula stor stil över sig, fattat det beslut, som den verkligen fattade. Det har varit ledaren av denna kammares högermajoritet förunnat att lägga debatten på ett sådant plan, där han nu har lagt den, då han, såvitt jag förstår, har sökt på allt sätt riva upp motsatser, känslöstämningar och misstroenden, som det borde vara absolut otillbörligt att i dessa tider uppkalla. Det må nu vara med den saken hur det vill. Regeringen har, när den i tid har förklarat sig behöva denna lag och när den nu i riksdagen också hävdar denna ståndpunkt, det lugna medvetandet, att man icke skall kunna med framgång ute i landet göra gällande, att därmed avses något som helst strävande att nödigtvis förlänga statens förmynderskap vare sig på det ena eller på det andra området. Regeringen har visat, att den ingenting bättre begär än att steg för steg kunna lossa på detta. Vi hoppas, att redan under sommarens lopp det mesta av alla dessa statliga regleringar skall hava försvunnit och med de statliga regleringarna också huvuddelen av kommissionernas organisation. Men, som jag sade i första kammaren, vi kunna icke lita på, att så skall ske, därför att detta icke beror ensamt av oss, utan främst av de stora världshändelserna. Och jag tror, att det svenska folket till sist skall hålla oss räkning för att vi tänka på den möjligheten och icke avsäga oss den hittills givna fullmakten, innan man verkligen är viss på, att den icke längre bör behövas. Är det så, att vi icke behöva använda den, — nå väl, så mycket bättre! Jag är slutligen viss på, att i denna regerings hand skall den fullmakten aldrig behöva betraktas som ett »damoklessvärd». Tvärtom, den skall endast kunna tjäna till trygghet för att det icke skall försummas någonting, för att även under återstoden av avvecklingstiden hålla vårt näringsliv och vår folkförsörjning inne på för landet lyckliga vägar.

Jag är övertygad om, att kammaren kommer att bifalla utskottets hemställan.

Herr Andersson i Knäppinge: Herr talman! Det var egentligen utskottets ärade vice ordförande, som gav mig anledning att säga några ord. Han sysslade åtskilligt med att söka bevisa,

hur illa jag hade uppfattat denna sak, då jag hållit på min motion. Jag förstår egentligen icke sammanhanget i vice ordförandens tankegång där, ty det har ju egentligen icke någon betydelse för debatten, då jag har frångått denna sak. Därom är således icke någonting vidare att säga.

Men sedan insinuerade utskottets vice ordförande, att det var så märkvärdigt, att vi reservanter gjorde anmärkningar om, att påtryckningen skulle hava varit menlig, därigenom att vi, som egentligen icke tagit något intryck av den, icke hade kunnat hindras därav. Till det vill jag säga, att vi hade verkligen ganska stort men av detta, ty förhållandet var ju, att vi hade i utskottet fattat beslut, och detta beslut var fattat med 9 röster mot 7. Det är detta beslut, som blev upphävt, sedan vi fingo genom en ledamot av utskottet den framställningen från regeringen, att om utskottet gick fram på de linjerna och med en sådan hemställan, som det hade tänkt sig, så gjordes saken verkligen till en fråga, där regeringen hade bestämt sig för att icke stanna kvar på sin post, ifall den blev riksdagens beslut. Det är detta, som enligt mitt förmenande var anledningen till, att reservanterna blevo decimerade med två personer. Således är det verkligen bevis för att vi hade men av just denna framställning.

Med anledning av att herr statsministern velat uppmärksamma min tankegång i den riktningen, att jag skulle ha feluppfattat förhållandena och egentligen icke skulle ha reda på, vad som varit vanligt förr i dylika fall, så vill jag säga, att det har jag i viss mån icke mycket lång erfarenhet av. Men jag känner åtminstone icke till något förhållande, där en regering förut har på detta sätt föreskrivit utskottet: att beslutar ni icke så eller så, så kunna vi icke stanna kvar i ämbetet. För mig var det således en nyhet. Det är denna nyhet, som kom fram just på det sättet, att en ledamot av utskottet frambar denna framställning, som hade det till resultat, att reservanterna decimerades från 7 till 5. Och det är detta, som jag menar invercade på hela ställningen inom utskottet, och det i mindre fördelaktig riktning enligt min syn på saken.

Jag vidhåller mitt förra yrkande.

Herr Lindman: Herr talman! Jag fick den förebräelsen av herr statsministern, att jag hade fört ned debatten på ett lägre plan, och jag är så van, herr talman, att få förebräelser från det hållet, så att det biter verkligen icke så ofantligt mycket på mig. När jag tror, att jag talar i sak, då får jag alltid den förebräelsen, att jag icke talar i sak. Men, ers excellens, komma vi icke längre, ifall vi båda vilja tro om varandra, att vi tala i sak. Om jag för min del skulle säga, att vad herr statsministern talat, har varit talat i sak, varför skulle icke vad jag sagt då också få anses vara talat i sak? När man t. ex. för in frågan om vad som förekommit i lagutskottet, varför behövs då detta uttalande om, att under herr Lindmans tid som statsminister förekom sådant ständigt och jämt? Finns det ett enda exempel på något sådant, så var så god och tag fram

*Ang. fortsatt
tillämpning
av förfogande-
rättslagen.*

(Forts.)

Ang. fortsatt
tillämpning
av förfogande-
rättslagen.
(Forts.)

det. Jag kan icke erinra mig, att det förekommit. Men är det att diskutera i sak? Och är det att diskutera i sak, när man säger, att om herr Lindman nu stått, där jag står, så hade han naturligtvis icke gjort på det sättet och icke kommit med ett sådant yrkande? Brukar man göra så själv, när man är riksdagsman och icke statsrådsledamot? Alldeles som om jag icke hade någon ansvarskänsla alls. Det är nog så med oss alla, när vi framlägga motioner eller göra yrkanden — åtminstone är det så med mig — att om vi känna på oss, att det kan genomföras i riksdagen, så äro vi beredda att stå för det.

Jag vill säga, att just ett förande av diskussionen på det sättet, som jag nyss påpekat, är icke att föra den på ett högre plan. Utan om något, så är det väl att föra den på ett lägre plan, när man insinuerar, att vederbörande i kammaren icke har ansvarskänsla för vad han yrkar på.

Nu säger hans excellens statsministern, att även regeringen hade tänkt på, om man icke kunde göra inskränkningar i vissa fall och å vissa områden. Jag får då verkligen säga, att det är bra beklagligt, att den undersökningen icke fullföljts så pass kraftigt, att den kunde ha medfört något resultat. Ty det får väl vem som helst av herrarna på regeringsbanken vara goda och erkänna, att nog kunde lagens tillämplighetsområde inskränkas utan någon större risk.

Och vidare frågade herr statsministern: huru vet herr Lindman, att det skall vara just den 1 september, som det skall vara färdigt? Nej, det vet jag naturligtvis icke, lika litet som industrikommissionen vet, att det kan vara gjort till den 31 december. Ty märk väl, industrikommissionen har dock förordat, att dessa förfoganderättslagar för dess del skulle upphöra den 31 december och sålunda icke räcka in på nyåret. Det står så i propositionen, om jag icke har läst fel.

Nu vill jag fråga: varför skall man måla så svart, som man gör, för att motivera lämnandet av den fullmakt, regeringen har begärt, och säga, att det kan inträffa vad som helst, att det kan inträffa att de krigförande makterna komma med sådana åtgärder, som vi icke alla kunna överblicka? Ja, herr talman, skulle det komma att inträffa, att vi bliva återförda till det tillstånd, vi varit i förut, nämligen blockadtillståndet, eller att tillförseln till vårt land stoppas, då kunna rerrarna vara övertygade om, att vi lika säkert komma att få en urtima riksdag till hösten. Och då finnes det icke den ringaste risk att antaga denna lag endast till den 1 september, ty då kommer, som sagt, säkerligen riksdagen att bliva samman kallad för att besluta om den saken och även om andra saker.

Herr M å n s s o n i Backa: Herr talman, mina herrar! Då man avlyssnar denna debatt, så kan man icke frigöra sig från, att det är en självklar sak, att varje individ i vårt land, som tänker något på eget välbefinnande såväl i det ena som i det andra avseendet, skulle draga en lättnadens suck, då den dag randades, då denna förfoganderättslag och dessa tvångslagstiftningar upphörde. Det har vädjats från regeringshåll, att det låter sig icke göra med det osäkerhetstill-

stånd, som f. n. råder, utan att man måste prolongera den nuvarande förfoganderättslagen. Men det har även framhållits under debattens gång, att när skall man kunna säga, att det absolut icke kan förekomma sådana förhållanden, då nya åtgärder, om dessa lagar nu upphörde, behöfve träda i kraft.

Ang. fortsatt tillämpning av förfoganderättslagen.

(Forts.)

Det skulle icke ha varit så mycket att säga om den förfoganderättslag och om de tvångsregleringar, som ha varit i schvung under den nuvarande prekära tiden, om icke under samma tid det varit en sådan påfallande skillnad mellan industriens förpliktelser och jordbrukets förpliktelser. Är manne orsaken härtill den, att vi ha ett särskilt departement för jordbruket, under det att industrien saknar ett sådant? Då måste man beklaga den dag, som i dag är, att icke även industrien haft ett särskilt departement, så att av dess målsman också kräfts offer för det allmännas väl. Ty så har ingalunda varit förhållandet

Jag skall i det sammanhanget endast peka på några få förhållanden.

Det har varit en ofantlig opposition, då mjölken steg till 30, 40, 50 öre, ja, i speciella fall t. o. m. till 60 öre litern. Men det har aldrig yttrats någon anmärkning, då den pilsnerdricka, som herrarna förtära på vår riksdagsrestaurang, kostar 90 öre litern. Och jag betvivlar, att det av pilsnerdricka går att föda upp människor. Men av komjolk går det. Då måtte väl komjolk vara mera värd än pilsnerdricka. Och det har under kristiden satts tvångspriser på råhudar m. m., men ganska litet på de produkter, som fabriceras av desamma. Under kristiden hava alla jordbrukare uppmanats att använda pappersmassa eller cellulosa till att utfodra sina djur med. Hur har prisläget på denna cellulosa varit? Jo, i genomsnitt en krona dyrare än på rågen. Och det måste man väl ändå erkänna, att av råg kan t. o. m. en människa leva, men av pappersmassa icke ens ett djur.

Är detta likhet inför lagen, då det gäller reella värden, värden för levande varelsers existens? På grundvalen av sådana missförhållanden är det, som Sveriges bönder reagera mot den våldgästning, som våra kristidslagars yttersta målsmän, livsmedelsinspektörerna, utövat, den fängvakt, som i vår prekära tid har utgjort det synliga tecknet på vår tids häxprocessförhållanden. Det är faktiskt ett missförhållande, som kräver rättelse, rättelse lika väl i innebörden på det ena hållet som på det andra. Kunde likhetsförhållanden härvidlag uppstå, kunde likställighet råda beträffande ansvaret mot samhället från såväl modernäringens idkare som industriens målsmän, då vore föga att häremot erinra. Men på grund av de missförhållanden, som jag här påpekat, måste också den svenske bonden betacka sig för den särställning, som han under hela tiden fått intaga.

Jag vill i detta sammanhang icke lägga någon särskild sten på bördan för vår jordbruksminister, ty det är faktiskt, att av de jordbruksministrar, som fungerat under kristiden, har dock den nuvarande avstyrt de flesta dårskaperna, som ha kommit fram i yttersta spetsen. Men då man ser en tidsriktning, där man söker göra jordbruksministern till jordbrukets bödel, då måste den svenske bonden

Ang. fortsatt
tillämpning
av förfogande-
rättslagen.

(Forts.)

reagera. Han måste känna ansvar mot samhället, men han måste också hålla på de krav, som andra samhällsmedlemmar i vårt land äro pliktiga att fylla gent emot samhället.

Med utgångspunkt från dessa få ord är det, som jag, herr talman, vill instämma i vad herr Nilsson i Vibberbo här förut har yrkat.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman, mina herrar! Det är just icke synnerligen uppmuntrande att tala i denna kammar, då den är så glest besatt som i afton. Det ser verkligen ut, som om samtidigt med, att vi demokratiskt utveckla oss, blir salen glesare besatt. Åtminstone tycker jag, att det är en oerhört stor skillnad nu mot för 10 år sedan, och jag kan dock icke inse annat, än att vi ha en mycket viktig fråga att behandla här i afton.

Det var med verklig tillfredsställelse, jag hörde hans excellens herr statsministern förklara, att det icke var meningen, att förfoganderättslagen skulle bliva en permanent lag. Jag tror, att det är den bästa behållningen, vi fått av debatten här i afton, ty mångt och mycket tydde på, att man icke kunde vara absolut säker om den saken. Man har ju här tillgripit den vanliga ettårsförlängningen, såsom man förut gjort med åtskilliga lagar, som sedan varat 10 à 12 år. När man nu begagnade den vanliga modellen i fråga om förlängning även beträffande denna kristidslag, då må det verkligen icke förundra hans excellens, om vi trodde, att det var den innersta meningen, att lagen skulle bli permanent.

Nu kan det också sägas, att vi, som väckt motion om, att denna lag skulle upphöra med innevarande års utgång, icke känna till förhållanden så, som vi behövt, för att verkligen sakligt kunna föra fram en dylik motion. Ja, det låter verkligen säga sig detta, och jag försäkrar, att vi verkligen voro mycket betänksamma, hur vi skulle göra i detta fali. Men när industrikommissionen hade precis angivit den tidpunkt, vi föreslagit, då trodde vi, att denna kommission satt inne med så tillräcklig kunskap om ställningen, att det icke var någon synnerlig fara att följa de riktlinjer, som kommissionen angav. Visserligen märkte jag alltför väl, att denna kommission angav denna tidpunkt blott för egen del, men jag trodde ändå, att den hade överblick över det hela och att det därför icke var stor fara för oss utomstående att följa densamma.

Nu yttrades av utskottets ärade vice ordförande bland annat, att man borde låta fullmakten stå kvar, som den var. Ja, det är sant, att man bör låta fullmakten gälla, så länge man tror, att den behövs. Men jag får verkligen här säga, att vi just genom detta industrikommissionens uttalande trodde att den icke behövdes längre. Av hans excellens statsministerns uttalande att döma, skulle det emellertid vara synnerligen betänkligt att följa nyssnämnda linje, ty de segrande makternas tryck på de smärre staterna — och vi höra ju till dem — kunde utveckla sig så, att denna lag behöfve kvarstå oförändrad, så länge detta tryck varade. Jag har dock svårt att förstå, att en beslagsrätt inom vårt land skulle kunna inverka på trycket uti-

från. Det gäller ju här blott beslagsrätt inom landet. Då de importerade varorna ställa sig långt billigare än de inhemska varor, som enligt bestämda minimipris skola inlösas av staten, är det ju en ren affär för staten att icke bli tvungen att inlösa mer, än som blir hem-bjudet. Jag tycker icke, att det vore så stor olycka, om vi icke få fram vartenda vete- och rågkorn, då staten rent av förtjänar på den saken. Det har också sagts, att genom överenskommelsen med ententemakterna lättnader inträtt med avseende på brödsädsimporten. Allt detta har gjort, att vi trott, att man utan fara kunde gå fram på denna väg. Vi motionärer ha mycket noga skilt på dessa saker, förfoganderättslagen och övriga kristidsbestämmelser. Vi ha icke in-låtit oss det allra minsta på de andra kristidsbestämmelserna. Vi insä-go alltför väl, att man beträffande avvecklingen av kommissionerna knappast kunde på förhand avgöra, hur snart den kunde ske. Den gjor-da anmärkningen träffar följaktligen åtminstone icke oss motionärer. När vi tagit till så rundlig tid, att vi hade även detta årets gröda att taga av, så att vi visste, vad man hade att räkna med, då kan jag icke inse, att det var något praktiskt hinder för att verkligen tillmötesgå de yrkanden, som gjorts i den av oss väckta motionen. Skulle man för resten kompromissa, så låg ju vår motion mitt emellan Kungl. Maj:ts förslag och det förslag, som framlagts av herr Lindman med flera.

*Ang. fortsatt
tillämpning
av förfogande-
rättslagen.
(Forts.)*

Nu kan jag väl förstå, att som läget är, är det hopplöst att tro, att det kommer att betyda något vare sig vad vi motionerat om eller vad vi yttrat här. Men jag tror, att det haft det goda med sig, att man åtminstone ute bland folket fått klart för sig, var man har de olika meningarnas män. Det är kanske sant, att detta icke har någon större betydelse nu — vi ha ju icke val för ögonblicket och folk glöm-mer så lätt — men det kan hända, att man också ihågkommer åtskil-ligt, och jag vågar påstå, att hade man gjort någon antydning om att vilja lätta något på förfogandelagen, så att man kunnat se, att just på den bärande punkten hade vi hopp om att gå mot något bättre, hade jag sannerligen icke skrivit under en dylik motion. Jag inser nog, att det här är stora svårigheter och kan bli stora svårigheter, men skall man väl, blott för att svårigheter kunna uppstå, ramla di-rekt ned i andra svårigheter, som bestå i att lagen blir permanent? Det må vi väl ändå säga, att detta bjuder vårt folk alltför mycket emot, ty en lag av dylik beskaffenhet verkar ändå som en black om benet, och den verkar psykologiskt oerhört tryckande. Det kan man icke komma ifrån.

Jag skall, hur än utgången blir — och den förutser jag — dock fästa mig vid hans excellens löfte, att det icke är meningen, att la-gen skall bli permanent. Men jag tror, att man också kunde ha skäl för att inlägga den betydelsen i detta, att lagen skulle komma att för-nyas årsvis framåt. I så fall tror jag emellertid, att vi komma att i vårt land arbeta under sorgliga och tryckande förhållanden. Det blir sannolikt mycket svårt ändå på många områden. Vi ha icke sett det minsta förslag ännu, hur man tänker handskas med vårt jordbruk. Vi veta icke, hur vi skola inrätta oss; icke det minsta direktiv ha

Ang. fortsatt
tillämpning
av förfogande-
rättslagen.

(Forts.)

vi fått. Det är då icke underligt, om vi känna oss en smula betänksamma, då det enda svar, vi fått, är ett förslag om förlängande av denna lag.

Herr talman! Jag skall mest pro forma, ty jag vet, att det icke tjänar till något, be att få yrka bifall till den motion, som jag varit med om att underteckna, eller att förfogandelagen måtte gälla till och med innevarande års slut.

Hans excellens herr statsministern E d é n: Endast några få ord, herr talman, med anledning av ett par punkter i den föregående ärade talarens anförande.

Han fattade mig fullkomligt rätt i fråga om min ståndpunkt till lagens permanens. Därom har jag ingenting vidare att tillägga, än att det borde falla av sig självt, att denna regering är djupt intresserad av att återföra vårt näringsliv till normala banor, och att det endast kan vara med anledning av de nu rådande utomordentliga och svåra förhållandena, som man anser sig icke kunna släppa denna lag.

Vad jag egentligen finner mig föranledd att framhålla är dels huru förhastade slutsatser den ärade talaren och hans medmotionärer dragit av industrikommissionens utlåtande i fråga om giltighetstiden för lagen, och dels även, hur egendomlig deras egen ställning i själva verket nu ter sig.

Vad industrikommissionens yttrande beträffar, har kommissionen icke sagt annat än så här, enligt referatet i statsverkspropositionen — jag har icke originalaktstycket till hands —: till vilken tidpunkt giltighetstiden borde utsträckas vore för närvarande så gott som omöjligt att avgöra, men syntes det för kommissionens del vara tillräckligt, att förlängning skedde för tiden till och med utgången av innevarande år. Observera, hurusom kommissionen börjar med att säga, att det är egentligen omöjligt att utmäta tidpunkten, men att det *för kommissionens del* tycks vara tillräckligt att räkna med utgången av innevarande år. Detta betyder naturligtvis, att kommissionen räknar med att vid utgången av innevarande år — och jag kan inom parentes säga, att kommissionen i detta fall räknar med ett ännu tidigare datum — ha slutfört *sina* statliga regleringar, och då skulle denna lag *för dess del* icke behövas längre. Men vad som utanför kommissionens område kan vara att taga i betraktande har naturligtvis denna kommission icke haft någon möjlighet att draga fram. Det allmänna handelspolitiska läget, förhållandena i världen, den ovisshet, i vilken man står, hur allt kommer att utveckla sig, har icke kunnat tagas hänsyn till i denna kommissions yttrande, och det har den icke heller givit sig in på. Det är alltså ett mycket bräckligt stöd, såsom ju också delvis erkändes av den föregående talaren, som han och hans medmotionärer tagit, när de från kommissionens utlåtande hämtat detta datum.

Men vidare: vad blir det nu egentligen till sist vi tvista om, om man å ena sidan ställer regeringens ståndpunkt: lagen bör äga bestånd till och med den sista februari 1920, och å andra sidan den ståndpunkt på vilken herrar Olsson i Kullenbergstorp och Nilsson i Vibberbo med flera ställa sig: lagen bör — observera, oavkortad, oför-

ändrad —, äga bestånd till och med den 31 december 1919. Denna skillnad i tid på två månader har framför allt den betydelsen för regeringen, att under dessa två månader hinna den nya lagtima riksdagen sammanträda och få möjlighet att, därest det skulle behövas, överväga hela denna lagstiftningsfråga. Det måtte väl då kunna erkännas av en så praktisk man som herr Olsson i Kullenbergstorp, att det är opraktiskt att låta lagen gå ut den sista december 1919, när man genom att låta den löpa ytterligare två månader, kan skaffa sig möjlighet att få hela frågan under riksdagens prövning. Det är utslutande ur denna praktiska synpunkt, för att få lagens giltighet att sträcka sig in på den tid, när riksdagen återigen kan, ifall det skulle behövas, fatta beslut på detta område, som vi önskat en mera utsträckt förlängning av lagen. Och det skall väl icke herr Olsson i Kullenbergstorp kunna med allvar göra gällande, att i hans motion eller hans yrkande ligger en så stor lättnad, som han säger, jämfört med regeringspropositionen, att det skulle betyda något för folket ute i landet. Är det så, att det svenska folket kan finna sig i, att lagen existerar till den 31 december 1919, tror jag, att det kan uthärda också till den 1 mars 1920, i synnerhet som vi hoppas, att lagen icke kommer att vara under tillämpning — utom för spannmål och socker — under de följande månaderna. För övrigt är det ju framhållet av herr Lindman, att vad brödspannmål och socker beträffar, räcker det icke till med en lag, som går ut den 31 december. Det är — i motsats till vad herr Olsson uttalade — *icke* så, att hela årets gröda är tillvaratagen redan den 31 december, i varje fall icke så, att staten kan tillgodogöra sig densamma. Det vet herr Olsson i Kullenbergstorp naturligtvis ännu mycket bättre än jag, att med tröskningsförhållandena följer, att över huvud taget staten icke kan komma åt den inhemska spannmålen i dess helhet, om den skulle vilja det, så tidigt som före den 31 december.

Herr Olsson i Kullenbergstorp har över huvud taget, tror jag, allt för mycket utgått från blott jordbrukets förhållanden. Här gäller det dock icke blott brödsäd, det gäller, eller, rättare sagt, det kan gälla, om olyckan är framme, även andra varor. Jag anförde nyss ett exempel: kol. Därmed har jag också svarat på herr Olssons i Kullenbergstorp anmärkning, att förfogandelagen icke skulle kunna vara till någon nytta, då denna lag skulle, såvitt jag förstod honom rätt, egentligen icke kunna komma till användning för importerade varor. Jo, det är även för importerade varor, som det kan tänkas, att förfogandelagen kan bli behövlig, såsom för kol eller för att t. ex. se till, att i landet inkommande gödningsämnen icke lagras och läggas under spekulationshänder och drivas upp i pris, ifall det skulle uppstå brist på denna vara, över huvud taget just för att kunna reglera, att en vara i fråga om vilken man är beroende av import, skall i yttersta nödfall kunna stå till det allmännas förfogande, om det skulle visa sig vara mycket svårt att föra in den. Det är sammanhanget med lagens eventuella behövlighet på dessa områden.

Slutsumman, herr talman, blir nog till sist, att, som jag tror mig

Ang. fortsatt
tillämpning
av förfogande-
rättslagen.
(Forts.)

*Ang. fortsatt
tillämpning
av förfogande-
rättslagen.
(Forts.)*

hava påvisat, skillnaden mellan denna talare och regeringen nu i realiteten befunnits vara så pass liten — det gäller ju endast två månader — att efter allt att döma herr Olsson i Kullenbergstorp bör kunna taga det med verklig ro, om nu, såsom vi hoppas, utskottets förslag går igenom.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet *P e t e r s s o n*: Herr talman! Det bjuder mig egentligen emot att begära ordet och säga något i denna fråga, men åtskilligt under debatten har i allt fall varit av den art, att jag anser mig böra säga några ord, och jag vill då särskilt vända mig till mina vänner jordbrukarna. Det är verkligen en rätt beklämmande känsla att från deras håll, och det från Dalarna och ned till Skåne, höra upprepas ännu i dag dessa jeremiader över kristidslagstiftningen och dess verkningar just på dem och på den näring, de utöva. Många av dem utgå helt enkelt, att döma av vad som framkommit här, a priori från den ståndpunkten, att förfoganderättslagen och övriga kristidslagar, som med den äga sammanhang, ha varit av ondo och äro av ondo, att de egentligen icke gjort annat än ont. Det är en beklämmande känsla, säger jag, att höra detta upprepas om och om igen, och detta framför allt därför, att det för mig vittnar om brist på insikt om vad saken verkligen har gällt och vad den ännu kan gälla, nämligen hela folkets tillvaro och hela folkets möjlighet att försörja sig. Jag reste en gång — jag tror, att det var för något över ett år sedan — i en järnvägs kupé och hörde då ett samtal, som pågick mellan ett litet ganska förtroligt sällskap. Naturligtvis voro kristidsförhållandena och kristidslagarna på tal. Lantmännen i denna krets uttalade sig förfärligt hårt, liksom herrarna gjort här många gånger i kammaren, emot dessa lagar och emot att jordbrukarna skulle vara offer för dem. En i sällskapet, som tydligen hade en annan mening, ehuru han för övrigt stod i mycket gott samförstånd med de andra, sade då: men, mina vänner, om ingenting hade gjorts, utan allt hade fått gå sin gilla gång, såsom det gick under normala tider, hur tro ni, att det hade gått med stora massor av Sveriges befolkning? Hur tro ni, att det hade gått med städernas befolkning? Tro ni icke, att den varit nära nog ihjälsvulten vid denna tid? De tittade på varandra och hade just icke mycket att säga gentemot denna invändning.

Det är nödvändigt, och jag ber att få inplanta detta hos mina vänner och yrkesbröder jordbrukarna, att tänka på, att även andra behöva leva i detta land, och sådana förhållandena ha varit, med den oerhörda knapphet, som vi haft att dragas med, har det helt enkelt varit nödvändigt att hava denna förfogandelag till utgångspunkt att bygga vidare på. Det var nödvändigt, att vidtaga åtgärder, som möjliggjorde en så god hushållning som möjligt och en så rättvis fördelning som möjligt av det lilla vi hade av livsmedel. Jag kan för min del icke gå in på, och jag vet, att herrarna, som nu varit rätt hårda i sina uttalanden, icke skola få många vederhäftiga och verkligt eftertänksamma män att instämma med sig i den meningen,

att vi här ha varit plågade av särskilt låga priser på jordbruksprodukter. Det är icke rätt att säga det. Bekymren i jordbrukskretsar komma nog, när priserna börja ramla ned igen till en något så när normal nivå, och det börjar förnimmas stor ångslan här och var, och önskan, att icke staten skall låta det gå vind för våg och låta den allmänna prisbildningen i världen ensam bestämma våra priser. Inför den situationen påkallar man statsåtgärder för att åtminstone bygga några trappsteg, som successivt leder ned från dessa toppriser till en normal nivå. Jag tycker, att man just från jordbrukarhåll med tanke på detta borde vara något mera mild i sina omdömen om de statsåtgärder, som hittintills måst vidtagas. Men, säger man, det må vara sant och man kan ju förlika sig med, att allt detta har varit nödvändigt — många kunna åtminstone göra det — men nu måtte väl tiden vara inne, då man kan avkoppla alltsammans. Ja, mina herrar, har icke regeringen visat, att den verkligen vill lätta på banden, på restriktionerna? Herr Olsson i Kullenbergstorp tyckte, att det i alla fall kunde vara bra — och det är väl där, man har att söka själva motivet för hans motion och hans yttrande här — att folket vet, var man har dem, som vilja lätta på restriktionerna. Han menar, att han och hans närmaste vänner skulle ensamt hava dokumenterat sig såsom förespråkare för den meningen, att man bör lätta på restriktionerna. Men då vill jag fråga både herr Olsson i Kullenbergstorp och andra av kammarens ledamöter: har regeringen visat likgiltighet för denna sak? Jag vill icke trötta kammaren med att räkna upp den långa raden av förordningar och restriktiva bestämmelser, som under de allra sista veckorna och månaderna verkligen blivit avpolletterade och icke längre finnas. Just i dag har en ganska lång rad av sådana bestämmelser och restriktioner, som för många kanske känts tryckande, blivit avlysta. Har regeringen visat likgiltighet för denna sak? Jag skulle vilja, att herr Olsson i Kullenbergstorp här gäve mig svar på den frågan.

Nu säger man: men kunde vi icke nu helt och hållet ha avskrivit denna förfogandelag, som i alla fall giver regeringen ett visst maktmedel i detta avseende? Nej, det har icke regeringen ansett sig kunna med det ansvar, som regeringen har att bära. Riksdagen kan, om den vill, säga nej till förfogandelagens prolongering, och vill riksdagen bära ansvaret för följderna, vare det riksdagens ensak, men det är icke rätt att stå här och säga: varför skall icke riksdagen få besluta som riksdagen vill? Det var någon av talarna i början av debatten, som sade det. Vem i all världen har förhindrat riksdagen från att besluta, vad riksdagen finner skäl att besluta? Det har ingen gjort. Men vad är det för politisk visdom, att en regering skulle sitta tyst och stum och icke ha någon mening i sådana angelägenheter, som kunna vara och bliva verkliga livsfrågor för folket? Ingen ansvarig regering kan lägga armarna i kors och icke säga vad den har för uppfattning om så viktiga angelägenheter, och det är detta, som regeringen gjort på olika sätt. Det anser jag icke innebära någon anledning till, att rikta klander emot regeringen. Sådant har alltid hänt, och Gud nåde vårt land, när vi få en regering,

*Ang. fortsatt
tillämpning
av förfogande-
rättslagen.
(Forts.)*

Ang. fortsatt
tillämpning
av förfogande-
rättslagen.
(Forts.)

som icke har en mening i viktiga frågor och även gör den meningen bekant och giver den tillkänna för riksdagen. Sedan blir det riksdagens sak att väga skälen för och emot, och har riksdagen en annan mening än regeringen och vill fatta ett annat beslut, må det vara dess ensak. Då får också riksdagen bära ansvaret för det.

Jag är sålunda av den uppfattningen, att ställningen i världen icke är sådan, att man nu med lugn utan vidare kan lägga en sådan lag åt sidan och säga, att den icke behövs mera. Jag hoppas, att den tiden snart skall komma, men den är icke kommen ännu, och här gäller det, tror jag, icke så mycket lagens tillvaro utan fastmera, hur denna lag tillämpas. Därpå hänger naturligtvis alltsammans. Har landet en regering, som med varsamhet tillämpar denna lag och icke använder den i andra fall än när det för folket i dess helhet anses oundgängligen nödvändigt, då är denna lag icke något damoklessvärd och i intet avseende farlig. Gentemot regeringen har ju r.ksdagen alltiämt sin rätt att föra talan och möjligheter att granska dess handlingar och dess förfaranden. Hela mitt bemödande har under den tid, då jag har stått som ansvarig för tillämpningen av denna lag, vad beträffar de frågor, som höra till jordbruksdepartementet, åtminstone gått ut på, att med varsamhet använda lagen och icke lägga hårdare bördor på folket i detta avseende, än jag visste var oundgängligen behövt.

Det har talats om livsmedelsinspektörer och livsmedelsinspektion. Jag förstår, att det är irriterande, att man skall få besök av dessa herrar, vilka undersöka, huruvida man har deklarerat rätt eller icke o. s. v. Herrarna få ju dock komma ihåg, att erfarenheten visar, att — låt vara att 90 % av våra jordbrukare kanske äro fullkomligt korrekta i sina deklARATIONER, jag skall icke inlåta mig på någon uträkning av den saken eller någon differentiering därvidlag — de, dock i många fall också finns sådana, som med lätt hjärta kunna underlåta att följa lagens bestämmelser. Har man lagar och förordningar, böra de efterlevas, det kunna vi väl alla vara ense om. och för att lagen skall efterlevas, är det alldeles nödvändigt, att ha kontroll, och till den kontrollen hör inspektion.

Nu har jag för länge sedan för min del vidtagit åtgärder genom samtal med de ledande männen i folkhushållningskommissionen, gående ut på att denna inspektion i närvarande situation skall inskränkas och att dessa inspektörer skola indragas i största möjliga utsträckning för att helt och hållet avskaffas, så snart man anser, att förhållandena äro sådana, att de ej kräva en sträng kontroll. Det har ju också, som herrarna veta, för åtskilliga veckor sedan utgått order till vederbörande livsmedelsstyrelser, under vilka inspektörerna höra, att inskränkningar i detta fall skola göras, och detta har skett i mycket stor utsträckning.

Jag har icke på sista tiden hört några verkliga bekymmer i denna del förrän här i kväll, då någon herre här mitt emot mig beklagade sig över livsmedelsinspektionen och tyckte, att det var synd om den jordbruksminister, som, i stället för att vara jordbruksminister, skulle vara jordbrukets bödel. Jag tror, att han ytt-

rade sig på det sättet. Jag har ingenting att säga gentemot detta, men jag tror, att jag kan se både herr Mansson i Backa och vem som helst i ögonen beträffande utövningen av det ämbete, som jag bekläder i vad det rör förhållandet till jordbruksnäringen, och i avseende på den hårdhet, som har utövats mot jordbrukarna. Jag har, i den mån jag har kunnat, i stället sökt främja jordbrukarnas intressen så långt det varit möjligt, samtidigt som jag sökt att icke främja eller på något sätt bereda väg för laglöshet, ty har man lagar, måste de efterlevas.

Ang. fortsatt tillämpning av förfogande-rättslagen.
(Forts.)

Herr Eriksson i Grängesberg: Herr talman! Jag kunde aldrig tänka mig, att här i kväll skulle fällas så hårda domar som skett över denna lagstiftning och dess tillämpning. Jag kan icke förstå annat än att den av herr Månsson i Backa gjorda jämförelse mellan jordbruket och industrien beror på en fullständig okunnighet om de faktiska förhållandena. Han säger, att industrien har inga förpliktelser mot samhället, och han går ut från den uppfattningen, att regeringen endast ser på jordbrukarna med dåliga, onda ögon och på industrien med välvilliga blickar. Det skall aldrig falla mig in att taga vissa kristidsföreteelser inom industrien i försvar, men det är en absolut skyldighet efter mitt förmenande att verkligen med några få ord påvisa det faktiska läget.

Jag siter som ledamot i industrikommissionen, och den främsta uppgift som denna kommission numera har, är att taga emot alla de nödrop och beskrivningar över alla de svårigheter, som industrien står inför och kommer att stå inför under den närmaste tiden, kanske en ganska lång tid framåt. Jag vill ingalunda förneka, att icke industrien har tjänat betydande pengar och vissa industrier alldeles för mycket. Det har jag påtalat här i kammaren och påtalat i industrikommissionen, och jag har gjort det vid flera olika tillfällen. Rätt skall dock vara rätt i alla fall, och om man ser på industrien i dess helhet, och ser på hur det kan komma att gå för vissa stora industri-grenar, när de komma fram till normala tider, kan det vara så, att de stå icke med vinst utan stå med förlust för hela tiden som helhet betraktad.

Industri och handel har lämnat statskassan i krigskonjunkturskatt omkring en miljard kronor. Vad har jordbruket lämnat i krigskonjunkturskatt? Det är plus minus noll, och ändå är jag absolut säker på att det finns många lantmän, som i förhållande till sin förmögenhet och sin inkomst hava tjänat lika mycket och mer än vad industrien har gjort. Det är många lantmän, som ha lämnat krigskonjunkturskatt, men det är för skogsförsäljning, för själva jordbruket ha de icke lämnat något. Jag har fått uppgifter om inkomster och beskattningsförhållanden inom jordbruket, som jag skall meddela vid en kommande debatt. Ser man sålunda de olika näringarna ur skatsepunkt, måste man medgiva att industrien fått lämna ifrån sig till staten en väsentlig del av sin vinst.

Det är dock icke krigskonjunkturskatten som nu är det bekymmersamma, utan det förhållandet att industrien står inför oerhörda

*Ang. fortsatt
tillämpning
av förfogande-
rättslagen.
(Forts.)*

svårigheter att kunna fortsätta med sin drift. Företagen ligga inne med stora lager av råmaterial, vissa industrigrenar mera och andra mindre, som de inköpt till oerhört höga pris. De ha varulager i främmande länder, som måste fraktas hem, och komma hit till väsentligt högre pris än de råvaror, som nu kunna inköpas i främmande land och fraktas hit. En annan faktor, är att råvarorna fraktats hem under en tid, då frakterna voro betydligt högre än vad de nu äro, och då dessa råvaror bliva färdiga produkter, ha frakterna gått ned, så att den färdiga varan kan erhållas utifrån till betydligt lägre pris.

Dessa och andra faktorer samverka till att industrien för närvarande arbetar inför fullständigt ovissa förhållanden. Ett faktum är, att det råder stor arbetslöshet på industrimarknaden, och faktiskt är, att det är bekymmersamt, ty man vet icke riktigt, hur den närmaste framtiden kommer att te sig. Säkert är, att många industrier, som ha gjort betydande vinster, komma att få göra så pass betydande förluster, innan man åter kommer till normala förhållanden, att det icke alls är säkert, att de för hela tiden hava gjort någon vinst.

Jag har velat säga detta, ty jag anser, att rätt skall vara rätt, även om jag har den upfattningen, att industrien har skördat för stora vinster i många avseenden. Hurudant är det nu för jordbruket? Jo, jordbruket är tillförsäkrat minimipris på spannmål under ett helt år framåt. Vilken enda industrigren är tillförsäkrad minimipris? De få konkurrera med världsmarknaden. Jag kan till exempel taga bomullsindustrien. Den svenska marknaden översvämmas med engelska varor, och för ylleindustrien råder ett liknande förhållande. Jag kan taga industrigren efter industrigren, som får möta svår konkurrens med Amerika, England och andra länder. Jordbruket är tillförsäkrat 38 à 40 kronor per 100 kg. spannmål under ett år framåt, ehuru man måhända i höst eller nästa vinter kan få in spannmål utifrån för 18 à 20 kronor per 100 kg., och ändå stå nu lantmännen här och uppstämman nödrop som om repet vore om halsen på varenda bonde i Sveriges land. Jag tycker för min del, att det verkligen börjar gå för långt. Med de höga spannmålsprisen följa sedan högre pris på mjölk, smör, fläsk och andra matvaror. Det skall industrien och dess arbetare betala och samtidigt möta en mördande konkurrens utifrån. Herrarna ha antingen icke reda på någonting eller också har det gått er så i blodet, att det skall vara en klagosång varje gång livsmedelsfrågorna komma på tal att ni icke kunna tåga.

Jag har påvisat det faktiska läget, och det måste ärligt sägas ifrån för en gångs skull, att de, som nu sitta i smörfatet, det är lantmännen. Nu har industrien det svårt, men lantmännen ha fördelen på sin sida.

Nu har man här vänt sig mot denna lagstiftning och sagt, att den skulle vara så svår. Det förstår jag icke. Jag har fölit med ganska väl kommissionernas verksamhet. Industrikommissionen t. ex. har nu kopplat av nästan all reglering jag minnes icke hur många

förordningar, men det är endast några få som ännu ha gällande kraft. Annars har man slopat allt. När det gäller livsmedelsförhållandena, har man även sett, hur den ena förordningen efter den andra försvinner. Först var det fläsket, som frigavs, och senast i dag har smörregleringen upphävts.

Ang. fortsatt
tillämpning
av förfogande-
rättslagen.
(Forts.)

Men så sant som jag här står, kommer det att bli precis på samma sätt inom jordbruket som inom vissa industrigrenar. Vi ha i industrikommissionen haft upprepade framställningar från industrihåll: »För all del upphäv icke regleringen, för all del, låt oss ha regleringen kvar, ty det är det enda sättet att kunna få nagorlunda skäligt betalt för våra varor. Så sant som jag här står, komma lantmännen att göra på samma sätt. De komma att tigga och be, att staten skall reglera deras näring i framtiden, kanske inte precis på samma sätt som nu, men att staten skall hjälpa och skydda dem.

Jag har litet erfarenhet rörande industriens klagomål men där är det nu på åtskilliga håll de som äro glada över att staten icke släppt sin skyddande verksamhet över deras näring.

Nu har tagits som skäl för avslag industrikommissionens yttrande. Jag har icke deltagit i industrikommissionens behandling av detta ärende. Jag var frånvarande och hade icke reda på, att detta yttrande avgivits, förrän jag fick se det i propositionen, men jag tror, att yttrandet är riktigt från industrikommissionens synpunkt sett. Såvitt industrikommissionen kan bedöma, torde lagen icke behövas längre än till den 1 januari. Men om så verkligen är förhållandet, kan endast utrikesministern och knappast han heller bedöma. Vad veta vi om framtiden? Det kan bli sådana förhållanden under nästa höst och nästa vinter, att denna lagstiftning kommer att behövas och kanske en ännu strängare. Freden är icke slutet än, mina herrar! Det ser ut nu, som om icke lagen skulle behövas längre än till den 1 januari, men för industriens del behövs den en tid framåt, åtminstone i år. Det finns vissa artiklar, som importeras, som det kan bli brist på. Då har man icke något annat medel än att be regeringen lägga beslag på dessa varor. Det kan bli en sådan begränsad import att det för vår egen industris skull, för att få en rättvis fördelning kan bliva nödvändigt att man har detta vapen i sin hand, denna möjlighet att på ett rättvist sätt kunna fördela varorna.

Jag tycker för min del, att man har intet som helst skäl att vara rädd för denna lagstiftning, sedan man sett, hurusom på sista tiden det har blivit ett upphävande av förut gällande förordningar. Det har nästan varje konselj ifrågakommit, att beslag upphävts. När man sett hur regering och kommissioner konsekvent arbeta i denna riktning, försår jag sannerligen icke, varför man skall kasta sig med sådan häftighet mot denna lagstiftning.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Kant: Herr talman! Herr Lindman ifrågasatte i sitt första anförande, huruvida icke regeringen skulle kunnat taga under övervägande, om icke i det föreliggande lagförslaget åtskilliga in-

*Ang. fortsatt
tillämpning
av förfogande-
rättslagen.
(Forts.)*

skränkningar skulle kunna ha gjorts i förhållande till den lag, som nu gäller. Herr statsministern genmålde däremot, att inom regeringen denna fråga nog tagits under övervägande, men, som herr statsministerns ord föllo, man vet icke, om man gör inskränkningar på ett lämpligt sätt.

Jag vill då erinra om, att förfoganderättslagen utsträcktes högst väsentligt år 1917. Den utsträcktes nämligen då att jämväl gälla beträffande fastighet såväl i stad som på land. § 5 av lagen innehåller nämligen nu bland annat, att där det för tillgodoseende av sådant behov av vara, som i § 2 avses, provas nödigt, att kronan förfogar över fastighet, vare ägare eller innehavare av egendomen pliktig att, om Konungen så förordnar, till kronan mot ersättning upplåta egendomen. Och år 1918 skärptes detta stadgande än ytterligare. Det rådde vid dessa lagbestämmelsers antagande en ganska stor tvekan inom jordbrukarekretsar, och jag tror mig kunna säga, att jordbrukarna inom alla partier synnerligen kraftigt reagerade mot 1917 och 1918 års tillsatser till lagen. Jag kan icke föreställa mig annat än att det varit utan någon som helst betydelse, om dessa föreskrifter i lagen nu utbrutits. Jag menar från statens synpunkt sett utan betydelse. Men från fastighetsägarnas och från jordbrukarnas synpunkt hade det varit av mycket stor betydelse, då genom blotta fortvaron av denna lagparagraf råder ett plågsamt osäkerhetstillstånd för alla landets fastighetsägare och särskilt då för jordbrukarna.

Så vitt jag känner, har visserligen detta lagstadgande icke tillämpats. Men man vet icke, om det kan komma att tillämpas, eller när det kommer att tillämpas. Jag frågar: Varför har icke detta lagstadgande utbrutits? Och lika väl som detta stadgande enligt min mening redan nu kunde ha brutits ut, hade åtskilligt annat saklöst kunnat omedelbart ur lagen utgå.

För min del är jag övertygad, att en avveckling i enlighet med de i herr Lindmans motion föreslagna linjer mycket väl skulle kunnat gå för sig. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Andersson i Knäppinge vid betänkandet fogade reservationen.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman, mina herrar! Det kan nästan förefalla, som om herr Eriksson i Grängesberg i sitt anförande desavuerat i viss mån den kommission, han själv är ledamot utav, och han uttalade också, att han icke deltagit vid behandlingen av detta ärende. Jag får verkligen beklaga, att så icke varit fallet, ty då kan det ju hända, att industrikommissionen icke gjort ett sådant uttalande, som i viss mån misslett både mig och mina medmotionärer. Nu är i alla fall olyckan skedd, och jag kan sannerligen icke hjälpa det. Jag är den förste att erkänna och inse, att industrien i vårt land nu sitter och kanske ännu en lång tid framåt kommer att få sitta i stora svårigheter. Jag har aldrig — det vågar jag påstå — trots allt, som upprepas mot oss jordbrukare, någon enda gång pretenderat på att jordbrukaren skulle behandlas såsom statens särskilda kelgris. Nej, tvärt om! Jag vill, att de skola behandlas varken sämre eller bättre än andra näringars utövare. Det har jag

redan i remissdebatten vid lagtima riksdagen i fjol yttrat, och den meningen har jag alltid förfäktat. Jag står precis på samma ståndpunkt nu. Det är ju klart, att alla behöva vi statens vård och omvårdnad, vilken näring vi än tillhöra. Ja, strängt taget även om vi icke tillhöra någon näring alls behöva vi denna omvårdnad. I det fallet är jag precis av samma mening som herr Eriksson i Grängesberg, men jag är också på det klara med att denna omvårdnad kan icke utövas på likartat sätt.

Det ställdes också en fråga till mig av herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, om man icke redan lättat på bördorna. Ja, den frågan tycks bero på ett missförstånd av vad jag yttrat förut. Jag yttrade nämligen att några lättnader icke ägt rum i denna lag, som vi nu här diskutera. Det var just ingenting annat jag yttrade i det sammanhanget, men jag är den förste att erkänna, att den nuvarande regeringen lättat på många områden och successivt gjort stora insatser. Jag tror, att herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet skall erinra sig ett svar på en interpellation i fjol, då jag oförbehållsamt ställde mig på hans sida och därför fick uppbära många hugg, liksom han också fick uppbära många hugg, när jag vågade understödja den mening, han framförde i kammaren. Han har sagt, att det är icke så farligt ställt, ehuru vi alltid jämra oss. Jag vill fritaga mig från det. Åtminstone då det yttrades, att om det här gällde jordbrukarna i Skåne trotsar jag, att jag någon gång fört fram dessa klagovisor. Jag tror också, att de jordbrukare, som bo i Skåne, just genom sin leverans till staten visat, att de icke träda bakom. Han sade också, att lagar och författningar skola lydas. Ja, det är just vad vi vilja, men i detta sammanhang vill jag, fastän det egentligen icke berör denna fråga, säga, att vi verkligen ha så många småförfordningar, att de icke kunna åtlydas.

Hans excellens herr statsministern nästan förundrade sig över den skillnad, som det var på den ståndpunkt, jag intog, och den, som hans excellens intog, då det blott var två månader, det gällde. Sedan kom hans excellens herr statsministern in på att frågan med denna längre giltighetstid skulle kunna komma under riksdagens prövning.

Vi hade här gärna sett ett slut på denna förfoganderättslags tillämplighet i och med detta år. Det hade vi värderat mycket, men naturligtvis är det så, att det icke låter sig göras, och då få vi finna oss i vårt öde. Men jag tycker icke, att jag fått riktigt klart för mig, att det kan behövas beslag inne i landet åtminstone på varor, som produceras inom vårt land.

Jag skall för övrigt icke förlänga diskussionen, men jag vill säga, att jag såsom jordbrukare visst och sant vill göra mitt och draga mitt strå till stacken. Jag vill vara en solidarisk medborgare och vad som landets och folkets bestånd kräver av oss jordbrukare komma vi att göra. Men just på grund av den tron, att det icke är nödvändigt att förlänga denna lag, har jag varit med om att underskriva motionen, och denna min tro har knappast rubbats av den diskussion, som förts här i afton.

Ang. fortsatt
tillämpning
av förfogande-
rättslagen.

(Forts.)

Ang. fortsatt
tillämpning
av förfogande-
rättslagen.
(Forts.)

Herr Andersson i Grimbo: Herr talman! Herr jordbruksministern har bland annat under debatten sagt, att man av lantmännens uppträdande nästan kunde få den uppfattningen, att dessa kristidsförordningar äro lantmännens största plåga. Han ansåg, att det icke var något skäl till detta, och sade: Huru hade det gått, i händelse icke någon reglering företagits? Jo, då hade halva befolkningen här i Sverige fått svälta ihjäl. Jag tror emellertid icke, att lantmännen klaga över att regleringar företagits, där de varit behöfliga, så att här har nog jordbruksministern missförstått lantmännen och deras klagomål och icke kommit till rätt insikt i detta fall. Det är nog så, att lantmännen anse sig icke likställda med andra näringsgrupper och andra samhällsklasser här i landet. Fördelningen av de bördor och pålagor, som blivit nödvändiga för genomförandet av alla regleringar, har icke skett i alla avseenden såsom vi lantmän ansett, att det bort ske. Jordbruksministern anser emellertid, att lantmännens intressen äro tillgodosedda och icke tilbakasatta. Han säger, att regeringen vill lätta för lantmännen, och frågar, om regeringen någon gång visat sig likgiltig. Ja, om vi gå ut ifrån att det är ganska lika ställt, skall jag be att här få draga fram ett och annat. Den första tiden, då vi hade kompensation, ålades lantmännen att deltaga i försörjningen av städernas och industriernas befolkning utan att lantmännen i något avseende fingo någon ersättning för detta. Det är då icke någon likställighet mellan producenter och konsumenter, och detta gäller även särskilt den förordning, som rör maximipris. Såsom vi veta, är det producenten, som säljer varan, som får bära ansvaret för den händelse, att maximiprislagen överträdes. Visserligen får den, som köper, stå till ansvar för den händelse, han skall sälja till andra. Men alla de konsumenter, som köpa för eget behov äro fritagna. Det är väl ingen likställighet inför lagen, som lantmännen borde ha rätt att vänta. På andra områden är det så, att det, som är brottsligt, är lika brottsligt för den ena som för den andra. Det är många gånger köparen som med sina höga pris narrar lantmannen att falla undan och sälja till dessa pris. Om man går till andra områden inom lagstiftningen, t. ex. då det gäller stöld, är den, som köper tjuvgods, ansvarig för det, men den som uppmanar folk och är med om att överskrida lagbestämmelser, när det gäller maximipris, han skall gå fri. Lantmännen skola ensamma stå i ansvar och vara den »tillräkneliga» delen av Sveriges befolkning, medan alla de andra skola vara icke tillräkneliga. Det är där, som skon klämmer. Om det nu skulle vara så, att blott ena parten skall bära ansvaret, tror jag, att, om det skulle bli en ändring, lantmännen icke skulle ha någonting enot att rollerna blevo omkastade och konsumenterna hädanefter komma att utgöra den »tillräkneliga» delen av Sveriges befolkning. Det kan vara en komplimang åt lantmännen, att de skola vara tillräkneliga, men de avstå säkerligen gärna från den hedern också, då de förut fått dela med sig så mycket.

Det tråkiga uti förfoganderättslagens utsträckning, som herr jordbruksministern icke kan inse, är den osäkerhet uti tillämpningen, som uppstår, och att man kommer att vid lagens tillämpning ingripa

på olika sätt på olika håll, och när det icke är nödvändigt, varför skall man då ha denna förordning i onödan hängande i luften över lantmännen.

Ang. fortsatt
tillämpning
av förfogande-
rättslagen.
(Forts.)

Herr Eriksson i Grängesberg sade, att det alltid är sådan sång varje gång här i kammaren, som denna fråga kommer före, och att lantmännen ständigt och jämt klaga över de låga priserna o. dyl. Jag vet icke, om lantmännen för övrigt klagat för mycket, då de själva varit den del av befolkningen, som fått draga lassat. Vidare talade herr Eriksson om industriarbetarnas stora svårigheter under kristiden. Nå, hur är det med lantmännen? Jag skall erinra om ett fall. Förra vintern var det strejk vid en karbidfabrik, vilken strejk pågick i månadtal, och under denna tid fanns varken karbid eller något annat ämne till lyse, utan lantmännen fingo i stora delar av landet en lång tid av vintern sitta i mörkret. De skulle dock arbeta såsom det var dem ålagt — man kan säga, att de varit ålagda att arbeta — och samtidigt visste de, att de, som gingo och strejkade, levde på dessa varor, som de fingo dela med sig av. Skall samhället under sådana kritiska tider hjälpa sig fram, får man nog försöka att ha förståelse, så att icke såsom i detta fall lantmännen i stor utsträckning skola få lida, därför att det uppkommit en konflikt mellan en fabrik och dess arbetare. Det är detta, som lantmännen känna tyngst och därför får man icke säga, såsom herrarna, att lantmännen ständigt beklaga sig i onödan. Det vinner man ingenting med. Utan här gäl'er det bara att hugga i för att komma fram. Och då tycker jag, vi kunde få bli likställda så långt som möjligt. När kristiden är över, så kan jag icke fatta, varför vi skola hava kvar denna förfoganderättslag längre än vad nödigt är.

Jag skall därför be att få instämma med dem, som yrka den kortaste möjliga tiden för dessa lagars kvarblivande.

Herr Edberg: Herr talman, mina herrar! Det har här framförts, att det skulle vara jordbrukarna, som skulle känna sig besvikna i händelse av fortsatt tillämpning av lagen den 26 april 1918 om förfogande över viss egendom under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden. Jag tror nog, man kan säga, att det finnes andra än producenterna, som komme att känna sig besvikna, om denna lag fortfarande skulle komma att äga bestånd. Jag tror mig kunna säga, att det finnes en hel massa konsumenter här i landet, som därvid skulle känna sig mycket besvikna, och jag vet, att det finnes många personer här i Stockholm, för vilka besvikenheten skulle bli mycket stor.

Jag bevistade för någon tid sedan ett möte i Auditorium och hörde då, vilka röster, som där uttalade sig mot dessa kristidslagar. Jag är övertygad om, att följden av denna lags fortsatta tillämpning bleve den, att en hel massa s. k. jobbare fortfarande komme att existera, vilka skulle komma att slingra sig kring kristidslagarna som ormen slingrar sig omkring ormbunken. Jag tror mig också kunna säga, att det finnes många lantmän, som just icke förstå sig på den där slingringen och vilka därför komme att bli åtalade för än den

Ang. fortsatt
tillämpning
av förfogande-
rättslagen.

(Forts.)

ena och än den andra förseelsen. Det är icke så länge sedan jag i en tidning läste, att ett trettiotal lantmän blevo åtalade och ställda inför rätta för dylika förseelser, och ibland dessa fanns det även en sjuttioårig gammal hederlig jordbrukare. Och det är ju att befara, att det möjligen komme att bliva så i fortsättningen, att det bleve jordbrukarna, som komme att råka fast, och de s. k. jobbarna komme att fortfara.

Jag tror mig också kunna säga, att det är många, som skulle varit tacksamma, om de före valen hade fått kännedom om att de här kristidslagarna skulle få fortsätta att gälla. Många gingo till val i den tron, att man med det allra första, såsom utlovat var, skulle bli va kvitt dessa lagar. Nu komma vi fortfarande att leva i det ovissa.

Vi hörde av hans excellens herr statsministern ett skäl, varför denna förfoganderättslag skulle bestå. Det berodde bl. a. på kolfrågan. Och vi komma då in på bränslekommissionen. Denna kommission var antagligen tillkommen för att vi skulle få bränsle. Jag tror mig kunna säga, att genom frivillig överenskommelse skulle vi fått ved i detta land så pass, att ingen i det avseendet skulle behövt lida någon nöd. Det är min fulla övertygelse.

Det uttalades också från visst håll, att herr Nilsson i Vibberbo skulle hava yttrat, att kommissionerna hade utvecklat sig till en stat i staten. Det var icke herr Nilsson i Vibberbo, som hade detta såsom sitt yttrande, utan han citerade endast vad en av ministrarna yttrat för en liten tid sedan. Och man får väl antaga, att dessa ord voro sanna, när de uttalades från ministerhåll.

Jag har en god vän här i Stockholm, som är nära bekant med en av folkhushållningskommissionens ledamöter. Och han berättade, att en av dessa yttrat, att han ansåg det vara alldeles nödvändigt att kommissionen finge sitta kvar och bli en kontrollerande myndighet. Jag betvivlar icke sanningsenligheten av dessa ord utan är fullkomligt övertygad om, att de äro sanna. Det är ju med en viss oro, kan man säga, som vi höra dylika uttalanden och möjligen få den uppfattningen, att det skulle så bli. Vi hava här hört citat ur en socialdemokratisk tidning, som pekade just åt det hållet.

Det har också framhållits, att jordbrukarna fått så väl betalt för sina produkter. Jag tror icke, att det är så värst många jordbrukare här i kväll, som kunna instämma i detta. Men däremot har industrien tillskansat sig mycket på jordbrukets bekostnad. Jag läste i en tidning för en tid sedan, att under det gödningsämnen stigit med 500 % hade vetet stigit med ungefär 250 %. Detta är ju en ganska stor skillnad, så att det finnes nog helt säkert fog för en del av det, som här framhållits från lantmannahåll.

Det kunde ju vara åtskilligt mer att säga, men jag förstår, att kammarrens ledamöter blivit uttråkade på detta, och jag skall därför sluta med att yrka bifall till herr Nilssons i Vibberbo reservation.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt. 2:o bifall till den av herr Andersson i Knäppinge vid utlåtandet

avgivna reservationen samt 3:o bifall till den av herr Nilsson i Vibberbo m. fl. väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig anse den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, i anledning varav och sedan till kontraproposition antagits den under 2:o) angivna propositionen, nu uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Ang. fortsatt
tillämpning
av förfogande-
rättelagen.
(Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i punkten A) av utskottets förevarande utlåtande nr 19, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Andersson i Knäppinge vid utlåtandet avgivna reservationen.

Omröstningen utvisade 55 ja mot 16 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten B).

Utskottets hemställan bifölls.

§ 4.

Härefter föredrogos vart efter annat andra lagutskottets utlåtanden:

nr 20, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt tillämpning av lagen den 30 april 1918 om fastställande av högsta pris å vissa varor under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden m. m., dels ock en i anledning därav väckt motion;

nr 21, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 19 juni 1917 med vissa bestämmelser mot oskäligen pris under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden, dels ock en i anledning därav väckt motion;

nr 22, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 17 april 1916 angående vissa utfästelser rörande införsel och utförsel av varor m. m., dels ock en i anledning därav väckt motion;

nr 23, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt tillämpning av lagen den 28 mars 1917 om förbud i vissa fall mot överlåtelse av fartyg eller andel däri eller upplåtelse av fartyg, så ock med förvärfv av aktie i aktiebolag, som äger fartyg eller andel däri, dels ock en i anledning därav väckt motion;

nr 24, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt tillämpning av lagen den 28 mars 1917 om förbud i vissa fall mot fortskaffande av gods med svenskt fartyg mellan utrikes orter m. m., dels ock i anledning därav väckta motioner; och

nr 25, i anledning av väckt motion angående åläggande för bolag för industriella företag att avstå viss del av sin vinst till understöd åt arbetslösa industriarbetare.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 5.

Ang. tillvaratagande av vass för foderändamål.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning av herr Andersons i Råstock motion, nr 270, om skrivelse till Kungl. Maj:tt angående tillvaratagande för foderändamål av i vattendragen förefintliga vassarter.

Uti en inom andra kammaren väckt och till dess tredje tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 270, hade herr *Anderson* i Råstock föreslagit, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:tt anhålla om utredning, huruvida i våra vattendrag förefintliga vassarter lämpligen kunde för foderändamål tillvaratagas, ävensom vilka åtgärder som borde och kunde från statens sida vidtagas för främjande och underlättande av detta tillvaratagande.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr *Anderson* i Råstock: Herr talman! Det skulle vara att missbruka kammarens tid för mycket, om jag skulle inlåta mig på ett längre anförande, jag skall därför försöka fatta mig så kort som möjligt och endast till att börja med uttrycka min förvåning över, att utskottet efter sin motivering kan framkomma till ett avslagsyrkande. Jag kan nämligen icke läsa ut något annat, än som utskottet också säger, att »den utredning, som utskottet kunnat åstadkomma i anledning av motionen, har i överraskande hög grad bestyrkt den uppfattning, varför motionen utgör ett uttryck». Det är ett ganska eklatant bevis på, tycker jag, att riktigheten av det lilla påpekande jag tillåtit mig göra i min motion blivit till fullo bestyrkt. Jag skall vidare be att få säga, att det också är litet egendomligt, att då man tar och granskar de utlåtanden, som utskottet här har infordrat, så befinnes det, att exempelvis lantbruksstyrelsen för sin del finner »det önskvärt, att den av motionären ifrågasatta utredningen kommer till stånd», medan däremot folkhushållningskommissionens jordbruksavdelning uttrycker sig så vagt, att den för sin del förklarar, att det icke torde vara behöfligt. Gå

vi sedan att se efter vad folkhushållningskommissionens fodersektion säger, så säger den: »På grund av vad ovan anförts får fodersektionen för sin del förorda den i motionen föreslagna utredningen.» Så kommer till sist Sveriges allmänna lantbrukssällskap, som för sin del säger, »att motionen ej bör av riksdagen bifallas». Då får jag säga beträffande den sista institutionen, som här yttrat sig, att jag icke riktigt kan förstå, hur den kan komma med ett sådant påstående, åtminstone vad angår en del av vad den i sitt utlåtande har sagt. Jag fäster mig då särskilt vid, att man tyckes ta till stora klubban beträffande motionens yrkande om maskinella hjälpmedel och säger, att »det torde knappast vara behöfligt eller lämpligt, att staten söker utöva något inflytande på omfattningen av ett dylikt tillvaratagande i smått av bladvassen, och särskilda maskiner kunna ej heller komma i fråga, då det sker i liten skala». Jag skulle vilja fråga: Huru kan Sveriges allmänna lantbrukssällskap veta, att det ej är lämpligt eller behöfligt att använda maskiner för att få detta foderämne tillvarataget i liten skala? Jag skall be att få särskilt framhålla, att det förklaras i samtliga utredningar, att de påpekanden som jag gjort, att vassen äger fodervärde, äro till fullo bestyrkta av de analyser, som företagits. Dessa visa också, att vår svenska vara är betydligt fördelaktigare i det avseendet, än vad exempelvis det tyska materialet visat sig vara.

Det kan ju vara så, att de lantmän, som setat i tredje tillfälliga utskottet och där haft tillfälle att taga ställning till denna fråga, ansett frågan vara alldeles för obetydlig i nuvarande tid. Jag kan för min del gott förstå detta i synnerhet efter kvällens debatt, då från det mest sakkunniga håll sagts, och vilket förresten strukits under från många håll, att det för lantmännen särskilt ju är rätt så goda tider för närvarande, men för min del har jag sett frågan på det sättet, att vi hava fått lära så mycket av kristiden och gjort så pass sorgliga erfarenheter, att vi äro absolut skyldiga — en sak som också utskottet för sin del påpekat — att tillvartaga allt, som kan tillvaratagas för att i möjligaste mån säkerställa våra behov.

Då jag förut har lovat att icke bli långrandig, skall jag endast be att få nämna ännu en sak, och det är, att det skulle vara synnerligen nyttigt, ifall utskottets herrar ledamöter och många andra med för resten kunde komma i tillfälle att se mellersta Sveriges vatten- drag och de rika vassförekomster, som där finnas, och jag kan kanske tillåta mig nämna, att det för närvarande på åtskilliga håll pågår rätt så stora invallningsföretag just för att tillvarataga vassararter och i samband med vassen växande gräsarter. Så exempelvis avser ett företag i Örebro län att invalla icke mindre än 250 tunnland, och det försäkras av ägaren, som för resten tillhör denna kammare, att det kommer att bli en mycket lukrativ affär. Jag medger visst, att det är ett särskilt fall, där förekomsten är särskilt ymnig, men jag vill i alla fall med det exempel visa, att frågan bör tagas åtskilligt allvarligare än man gjort i Sveriges allmänna lantbrukssällskap, då man rent av säger, att det icke behöver göras något, utan att man får vänta på det enskilda initiativet.

Ang. tillvara-
tagande av
vass för foder-
ändamål.
(Forts)

Ang. tillvara-
tagande av
vass för foder-
ändamål.
(Forts.)

Jag vill som sagt icke upptaga kammarens tid i onödan, men jag vill säga, att oavsett vilken utgång frågan får i kväll, så är den av så pass stor betydelse, att vi icke hava rättighet helt enkelt att låta denna vara, som förekommer utan arbete och utan kostnad i övrigt, vad växtligheten beträffar, gå förlorad, och därför tillåter jag mig att yrka bifall till motionen.

Herr Eriksson i Stockholm: Herr talman! Jag försäkrar den ärade motionären, att utskottet med intresse och välvilja behandlat hans motion. Anledningen till denna utskottets ståndpunkt kan man sammanfatta i den korthuggna sats, som motionären själv inleder sin motion med, nämligen att den nuvarande kristiden till fullo ådagalagt det oavvisliga behovet för vårt folk att försörja sig självt. Vi hava emellertid i utskottet haft förmånen att hava några lantmän, och dessa lantmän berättade under diskussionen i utskottet sina erfarenheter om den fråga, som motionären har upprullat i sin motion. Vi fingo då av lantmän från Bohuslän och Västergötland reda på, att i dessa trakter var det vanligt, att där dylika vassarter förekommo, dessa regelbundet tillvaratogs. Det upplystes också av en representant därifrån, att en stad, som hade mark, gränsande intill Vänern, regelbundet höll auktion på de vassbevuxna lotter, som tillhörde staden, och sålunda tillvaratogs vassen i den trakten i en synnerligen stor utsträckning. Ledamöter i utskottet, som voro från Norrland, hade en något annan uppfattning i frågan och meddelade, att i dessa trakter förekom tillvaratagandet av vassen endast under mera svaga foderår. Man ansåg nämligen, att i dessa trakter var det tillgång på andra foderväxter, som voro lättare att bärga och som gävo ett rikligare utbyte, och man tillvaratog då dessa i stället för att uppsamla vassen.

Lantmännens uppfattning i föreliggande fråga var alltså den, att man icke ansåg skäl förefinnas att tillstyrka en utredning i den riktning, som motionen åsyftade. Detta oaktat var det en rätt stark minoritet inom utskottet, som huvudsakligen på de skäl, som anförts av lantbruksstyrelsen ansåg, att motionen borde bifallas. Jag kan meddela, att jag själv tillhörde denna minoritet, men det var självfallet, att vi icke ansågo oss reservationsvis böra yrka bifall till motionen, då samtliga lantmän inom utskottet stodo på en annan ståndpunkt. Det skulle onekligen tett sig litet egendomligt i kammaren, om ledamöterna från städerna yrkat bifall till motionen, när lantmännen inom utskottet icke ville ställa sig på samma ståndpunkt.

Det är just av denna anledning som utskottets motivering har blivit så välvillig mot det yrkande, som motionären framlagt. Jag har velat lämna denna lilla redogörelse för frågans behandling inom utskottet såsom en förklaring till den välvilliga motiveringen och även för att i detta avseende giva en förklaring till motionären, som ju uttryckte sin förvåning över att utskottet med denna motivering kommit att avstyrka hans motion. Jag har ingen anledning att ytterligare ingå på de skäl, som kunna tala för ett bifall till utskottets hemstäl-

lan utan tillåter mig, herr talman, att med dessa ord yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. tillvaratagande av vass för foderändamål.

(Forts)

Herr Anderson i Råstock: Herr talman! Jag vill ytterligare stryka under, att utskottet svårligen kunnat komma till annat resultat beträffande motiveringen, då landets främsta myndighet beträffande dessa frågor, nämligen lantbruksstyrelsen, tillstyrkt motionen, och då vidare den avdelning av folkhushållningskommissionen, som haft de största svårigheter att kämpa med under den tid som gått, också tillstyrkt motionen. Under sådana förhållanden har det varit ganska svårt för utskottet att underlåta att skriva en fördelaktig motivering, vilket nu också av utskottets ordförande har erkänts.

Jag vill endast meddela, att jag på de senaste dagarna fått reda på att det finnes personer, som syssla med att konstruera maskiner, som kunna komma till användning just för tillvaratagandet av vassen i smått, och jag tror, att det skulle kunna vara till mycket stor nytta, ifall statsmakterna ville gå med på en utredning i den riktning, som här föreslagits, och därvid ha i sikte behovet av maskinella åtgärder för att man på ett rationellt sätt må kunna tillgodogöra sig den vara, som det här är fråga om.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Olsson i See: Herr talman! Jag tillhör dem inom utskottet, som varit med om att yrka avslag på den föreliggande motionen. Ifall jag icke haft praktisk erfarenhet om tillvaratagandet av dessa foderämnen, så är det möjligt, att jag icke så starkt satt mig emot, att något borde göras i det här avseendet. Men man förstår mycket väl, när man varit med åtskilliga gånger under årens lopp och bärgat sådant foder, att denna bärgning kan i regel icke löna sig. Det fodervärde, som dessa vassarter ha — det är olika för olika arter — sedan de blivit bärgade, går icke tillnärmelsevis upp mot de kostnader, som man får nedlägga därpå vid bärgningen. Det är visst och sant. Men det förekommer emellanåt, att lantbrukare även i vår trakt, där det finns gott om sådant foder, bärgat mer eller mindre därav, då det varit knapp tillgång på stråfoder i övrigt. Men numera är det ytterst sällan, och jag kan säga att så varit förhållandet under 20, 25, 30 års tid, som de lönat sig att tillvarataga dessa fodermedel. Längre tillbaka i tiden, då stråfoder mindre odlades i trakten, förekom det mera, att vassen bärgades, då arbetskostnaderna voro en bråkdel av vad de nu äro. Men skall man betala folk efter nuvarande arbetspris, så vill jag se, vilka lantmän, som vilja lägga ned pennin'gar för att få de'ta foder.

Hade jag icke haft den erfarenhet, som jag har, så hade jag säkerligen ställt mig litet annorlunda till denna fråga. Att ett sällskap undersökt denna sak på olika områden och förordat vissa åtgärder är sant, men detta beror på, att man icke haft praktisk erfarenhet av densamma. I alla fall kan det ju uppstå sådana förhållanden, att särskild foderbrist gör sig gällande, och då kan det må-

Ang. tillvara-
tagande av
vass för foder-
ändamål.

(Forts.)

hända bättre löna sig att tillvarataga vassen, men icke tror jag, att detta förekommer i allmänhet.

Vad beträffar maskinella anordningar blir det svårt att få något, som verkligen kan underlätta detta arbete. Det förevisades oss i utskottet ritningar på maskiner, och jag vill icke förneka, att i vissa fall och vid vissa vattenstånd sådana maskiner kunde vara något så när fördelaktiga, men man måste också tänka på de stora kostnader, som man får nedlägga för dessa maskiners anskaffande. Men enligt vad jag känner till kunna de icke användas var som helst.

Det talas om att utskottets motivering är välvillig och att den snarare är motiv för bifall än för avslag. Ja, utskottets medlemmar vilja icke vara hårda och svåra mot motionären utan tänka, att det är bättre, att de undersökningar som man håller på med, få fullföljas. Vi menade också med motiveringen, att de undersökningar, som gjorts på det område, det här gäller, måtte fullföljas. Det är därför motiveringen är välvillig. Det kan dock hända, att om jag varit med vid utskottets justering, jag sökt få åtskilliga uttryck litet annorlunda.

Emellertid tror jag det vara klokast, om kammaren följer utskottets hemställan. Skulle från statens sida bekostas undersökningar på detta område, tror jag icke att resultatet i ekonomiskt avseende skulle bliva synnerligen stort. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr A n d e r s o n i Råstock: Herr talman! Den siste ärade talaren är ju från en trakt i närheten av Dalarna, och uppslaget till den här motionen har kommit till på det sättet, att jag såg, vilka bärgningsmetoder som användes uppe efter Strömsholms kanal, närmare bestämt i närheten av Smedjebacken. Jag kanske kan få berätta denna sak. Jag såg nämligen en söndagsmorgon i fjol sommar en 5 eller 6 män, som gingo ute i vattnet till midjan och skuro vass till foder. Då tänkte jag: skulle det icke vara möjligt att åstadkomma en mindre primitiv bärgningsmetod än denna? Kunde det icke tänkas ut något annat sätt, så att man sluppe att gå ut i vattnet och skära vassen med lie och sedan med en räfsa dra den i land. Man kan förstå, att herr Olsson i See icke finner ett sådant avverkningsätt ekonomiskt, och det kan sannerligen icke heller jag finna. Jag tyckte, att det var allt annat än ekonomiskt och därför tänkte jag fästa uppmärksamheten på saken, vilket nu skett genom denna lilla motion.

Nu vill jag påminna kammaren om, att det är icke mig det gäller att följa i detta fall utan en icke så alldeles obetydlig institution, nämligen lantbruksstyrelsen och folkhushållningskommissionens foderavdelning, som för sin del tillstyrkt bifall till motionen. Och då undrar jag i alla fall, trots det att herr Olsson i See gjort en del ledsamma erfarenheter, sannolikt på grund av att han icke haft maskinella hjälpmedel att tillgå, om kammaren icke gör klokast i att följa dem, som i verkligheten under några år varit i tillfälle att

iakttaga vad vårt land behöyer på detta område, nämligen lantbruksstyrelsen och foderavdelningen inom folkhushållningskommissionen. Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Ang. tillturaltagande av vass för foderändamål.

(Forts.)

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen givit propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 6.

Vidare föredrogs andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av herr Johanssons i Kullersta motion nr 283, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående anordnande vid statens järnvägar av stoppade sittplatser i tredje klass vagnar för fjärrtrafik; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 7.

Vid härpå skedd föredragning av andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande åt behövande änkor av understöd utav allmänna medel för underhåll och uppfostran av deras barn, biföll kammaren utskottets hemställan.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 8.

Härefter förekom till behandling andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, i anledning av väckt motion angående avveckling av militärförsvaret.

Ang. avveckling av militärförsvaret.

I en inom andra kammaren väckt och till dess femte tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 204, hade herr *Vennerström m. fl.* yrkat, att riksdagen för sin del måtte fatta principiellt beslut om en fullständig avveckling av det nuvarande militärförsvaret samt hos Kungl. Maj:t göra framställning om framläggande snarast möjligt för riksdagen av en plan för avvecklingens praktiska utförande och för ordnandet av övriga frågor av olika slag, som härmed stode i samband.

Utskottet hemställde, att ifrågavarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid

Herr *Månsson* i Hagaström: Herr talman, mina herrar! Det slumpar sig nästan alltid så, att när vi behandla denna fråga, vi an-

Andra kammarens protokoll 1919. Nr 38.

Ang. avveck-
ling av mili-
tärförsvaret.
(Forts.)

tingen stå inför någon helg eller också vid någon annan tidpunkt, då den större delen av kammarens ledamöter äro hemresta. Det har varit så flera gånger under min riksdagstid och tyckes så förbli.

Med hänsyn till att det, när kammaren är fullständigt tom, icke kan vara någon vidare mening i att här komma med långa haranger, skall jag endast säga några få ord.

I motionen hava vi här en liten grupp begärt, »att riksdagen för sin del måtte fatta principiellt beslut om en fullständig avveckling av det nuvarande militärförsvaret samt hos Kungl. Maj:t göra framställning om framläggande snarast möjligt för riksdagen av en plan för avvecklingens praktiska utförande och för ordnandet av övriga frågor av olika slag, som härmed stå i samband».

Det är vad det rör sig om. Det borde egentligen vara ganska onödigt att göra många inlägg här. Vi som förut varnade för att gå allt för långt på den militaristiska vägen, hava fått rätt. De som ville att man skulle gå så långt som möjligt, under förmenande av att ju starkare försvar man hade, desto säkrare var freden garanterad, hava fått alldeles orätt. Den läran kunna vi väl inregistrera och gå ifrån. Vi sade vidare, att de små staternas försvar betydde så ofantligt litet, att det var strängt taget ingenting att tala om, när vi komme i konflikt med en stormakt. Även i det avseendet ha vi erhållit rätt på ett alldeles oerhört sätt. V ha sett en makt i Europa, ungefär av Sveriges maktresurser, nämligen Bulgarien, så anstränga sig under kriget, att när äntligen de inte orkade längre, landet var totalt ruinerat. Så länge höll Bulgarien sig i striden, att, enligt vad jag läste i en korrespondens i en österrikisk tidning, vid tiden för Bulgariens utbrytande ur centralmaktsfronten, bulgariska trupper slogos med andra, hemvändande bulgariska trupper, vilka de mötte på så nära håll, att enligt skildringen kanondundret från slaget hördes in i parlamentet i Sofia. Korrespondenten skildrar hur de hemvändande upproriska soldaterna sågo ut. Soldaterna hade varken skor, skjortor, byxor, kappor, kavajer eller någonting annat än möjligen en och annan en mössa på nacken och en säck om sig samt ett gevär i näven. Det fanns folk i den bulgariska armén, som varit mobiliserade utan avbrott i sju år. Bulgarien hade då före världskrigets utbrott haft krig att utkämpa. Där fanns folk, som icke hade varit hempermitterade från skyttegravarna och från linjen på över tre år. Vi veta, att trots dessa enorma ansträngningar, som totalt uttömde Bulgariens motståndskraft, det icke lyckades bulgarerna att kämpa sig fram till sina mål. Ja, än mer, de stora centralmakterna, Österrike och Tyskland, som lagt ner så enorma ansträngningar och rustningar och hade så ofantliga resurser att driva upp, till och med de måste ju ge tappet. Det är ju nämligen så i krig, såsom vi alltid sagt och jag här flera gånger sagt, att antingen måste man rusta sig så att man segrar eller också förlorar man, ty fienden skäms inte för att segra, om man ej segrar själv. Det har jag alltid sagt här, och det är också här nu bevisat. När så är, kan jag fatta mig ganska kort. Kunna vi icke rusta så, att vi kunna hävda vår ställning något så när gent emot en uppträdande konflikt, då må vi taga upp den gamle Hörups ord från

Danmark, när han för 30—40 år sedan så klokt, så klokt frågade Danmarks folk: vad kan det nytte — vad tjänar det till?

Därtill kommer, fränsett denna nyttighetsprincip, att hela det militära systemet har gjort fullständig bankrutt. Mänskligheten är utledsen på det. Det mekaniserade människorna, det trampade och trädde samman dem som sandkorn i en betongklump, det kvävde individerna, det gjorde dem till små, små atomer i den stora maskinen, som gick; och när maskinen sedan gick sönder, när det blev stopp, då se vi vilken oerhörd förvildning och anarki som uppstod. Människorna, staterna orka helt enkelt inte med att bära dessa ofantliga bördor. Här kommer måhända från något motståndarehåll att pekas på: men ententen går nu med världsbehärskande flottor, den har nu alla militära maktresurser och kommer att utnyttja dem, om ingenting göres ifrån vår sida för att hålla emot. Härtill må för det första svaras, att den kommer att utnyttja dessa resurser, oavsett om vår lilla rustningsfluga surrar i deras hjul eller icke, d. v. s. om folken fortfarande på den kanten av världen skola vandra i den gamla villfarelsen, och för det andra må vi vara säkra på, att de folkrörelser, som nu komma Centraleuropa och Östeuropa att sjuda och bubbla som en kokande gryta, de eller rättare de misstämningar som framkallas av denna folkrörelse, komma i en eller annan form att även göra sig gällande i de segrande staterna. Ett tecken, ett litet men tidigt är i alla fall det nyval, som ägt rum i en parlamentskrets i England. Och man kan vara säker på, att även Englands, Frankrikes och Amerikas folk torde för avsevärda tider framåt ha fått nog av militärväldet. Härtill kommer, att när nu de av stora bördor frambragta rustningarna för vårt vidkommande icke betyda något annat än obehag, uppoffring av dagsverken och penningar, vi icke ha råd, så ansträngda som vi nu efter kristiden äro, till icke blott onödiga utgifter utan även utgifter för en institution, som i sin tur konsumerar den bästa arbetskraften och hundra tusenden dagsverken.

Med dessa ord skall jag, herr talman, i förhoppning att vi inte här behöva riva upp en debatt, nöja mig med att yrka bifall till motionen.

Herr Carlström: Herr talman, mina herrar! Då ordföranden såväl som vice ordföranden i femte tillfälliga utskottet icke är närvarande här i kväll skall jag, då jag tillhör utskottet ifråga, be att med några få ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Det är ju så att utskottet denna gång, i olikhet mot föregående år, har ett enigt utlåtande i denna fråga. Föregående år gick högern fram på en reservation och vänstersocialisterna inom utskottet på en annan. I år är utskottsutlåtandet, som sagt, enigt, och det kan ju i viss mån vara så att säga belysande för den uppfattning, som nu råder i landet, vilken väl ändå är den, att vi alla vilja om möjligt försöka gå med på ett nedbringande av rustningsbördorna.

Emellertid är det väl så, att vi här i landet i det fallet icke kunna taga något avsevärt steg i den riktningen förrän vi få se hur den världspolitiska situationen utvecklar sig i Paris vid fredsunder-

Ang. avveckling av militärförsvaret.

(Forts.)

Ang. avveck-
ling av mili-
tärförsvaret.
(Forts.)

handlingarna som nu pågå. Det är ändå så, som också herr statsministern vid flera tillfällen yttrat, att vi få se tiden an. Om vi bli anslutna till Nationernas förbund, som det ju är fråga om, så lära vi väl också få vissa förpliktelser i försvarsväg, vilka vi helt enkelt bli ålagda att fylla. Att nu i riksdagens andra kammare uttala sig principiellt för avrustning är något, som jag icke kan gå med på. Utskottet har ej heller kunnat göra det.

Det sades också här i kammaren, då vid fjolårets riksdag frågan var före — från socialdemokratiskt håll — att vi icke gärna kunna gå med på en isolerad avrustning. Avrustningsfrågan måste givetvis bli ett problem, som man även i de övriga europeiska länderna samtidigt försöker ena sig om.

Jag ber herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Berglund: Herr talman! Jag antager, att det är klart för oss alla, var de olika partierna stå i denna fråga; men jag har ändå en särskild anledning att här söka få klarhet, särskilt beträffande ett av riksdagens partier. Jag var ute i valrörelsen och hade nöjet åhöra ett föredrag av bondeförbundets ledare här i riksdagen, herr Nilsson i Vibberbo, däri han förklarade, att det partiets ståndpunkt i denna fråga var antimilitaristisk, och att det stod på avväpningsståndpunkten. Att det inte gällde bara en avväpning någon gång i framtiden framgick så mycket tydligare av den utläggning han sedan gjorde av denna fråga. De skäl han anförde var, att bolsjevismen var den fara som hotade just nu, och att, om bolsjevismen kom över till vårt land, vi icke kunde ha att räkna på militären, varför vi måste taga bort militären fortast möjligt. Nu anser jag, att det skulle vara särskilt värdefullt att här till kammarens protokoll få anført, hur partiet i fråga ställer sig till denna fråga. Det skulle också vara värdefullt att här i kammaren få en deklARATION från det partiet och för mig skulle det vara så mycket värdefullare att få här ett annat parti ställt vid sidan av vårt.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 9.

Slutligen föredrogos vart för sig andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 8, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående inrättande av ett moderniserat indelningsverk; och

nr 9, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande av understöd utav statsmedel åt den svenska manskörsången m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 10.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående semester åt rektorerna vid de allmänna läroverken m. fl. undervisningsanstalter;

nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd till läroverksadjunkten P. E. F. Ågren;

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utvidgning av tomt för nybyggnad åt hantverksskolan i Kristinehamn för blinda m. m.;

nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts dels i punkt 242 under åttonde huvudtiteln av statsverkspropositionen dels ock i punkt 56 under samma huvudtitel av propositionen med förslag till tilläggsstat till riksstaten för år 1919 gjorda framställningar angående anslag till laboratoriebyggnad m. m. för tekniska högskolans fackskola för kemisk teknologi;

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts dels under sjunde huvudtiteln av statsverkspropositionen och propositionen om tilläggsstat för år 1919, dels ock i särskild proposition gjorda framställningar angående anslag till kammarrätten m. m.;

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande av kronans rätt till danaarv efter skrädderiarbetaren Fredrik Albert Appelkvist från Uppsala m. fl.;

nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande av kronans rätt till danaarv efter förre hökerihandlaren Georg Lundqvist från Malmö;

nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande av överskott i djurgårdskassan till säkerställande under år 1920 av Ulriksdals kungsgårds förvaltning och drift;

nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av anslag å tilläggsstat för år 1919 under fjärde huvudtiteln för bestridande av merkostnader för vissa ändringsarbeten vid garnisons-sjukhuset i Stockholm; och

nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående personligt lönetillägg m. m. åt generalfältläkaren F. J. Bauer;

från första lagutskottet:

nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fondkommissionsrörelse och fondbörsverksamhet samt till lag om ändring i lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse ävensom en i ämnet väckt motion;

nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om rätt att förfoga över annan tillhöriga fondpapper; och

nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till

lag angående tillägg till § 27 mom. 4 värnpliktslagen den 17 september 1914 ävensom en i ämnet väckt motion; samt

från andra lagutskottet:

nr 116, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 26 april 1918 om förfogande över viss egendom under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden, dels ock fyra i ämnet väckta motioner;

nr 117, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt tillämpning av lagen den 30 april 1918 om fastställande av högsta pris å vissa varor under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden m. m., dels ock en i ämnet väckt motion;

nr 118, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 19 juni 1917 med vissa bestämmelser mot oskäligen pris under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden, dels ock en i ämnet väckt motion;

nr 119, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 17 april 1916 angående vissa utfästelser rörande införsel och utförsel av varor m. m., dels ock en i ämnet väckt motion;

nr 120, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt tillämpning av lagen den 28 mars 1917 om förbud i vissa fall mot fortskaffande av gods med svenskt fartyg mellan utrikes orter m. m.; och

nr 21, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt tillämpning av lagen den 28 mars 1917 om förbud i vissa fall mot överlåtelse av fartyg eller andel däri eller upplåtelse av fartyg, så ock mot förvärv av aktie i aktiebolag, som äger fartyg eller andel däri, dels ock en i ämnet väckt motion.

§ 11.

Till bordläggning anmäldes:

bevillningsutskottets betänkande, nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående restitution i vissa fall av erlagda tobakslicensavgifter;

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 7, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående avskaffande av katekesundervisningen i skolorna m. m.;

nr 8, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning om organiserandet av insamling och utforskning av den svenska allmogekulturen; och

nr 9, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående inrättande av en professur i mellanfolklig rätt; samt

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av en inom första kammaren av herr Lagerkvist väckt motion, nr 103, om skrivelse till Kungl. Maj:t om utfärdande av allmänna bestämmelser rörande villkor för erhållande av tillstånd till lastautomobiltrafik m. m.

§ 12.

Justerades protokollsutdrag.

§ 13.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr	Olsson i Kullenbergstorp	under	7 dagar fr. o. m.	den 17 april,
»	Svensson i Kompersmåla	»	8	»
»	Johansson i Uppmälby	»	7	»
»	Bärg	»	7	»
»	Bengtsson i Norup	»	7	»
»	Karlsson i Gasabäck	»	7	»
»	Karlsson i Sandviken	»	8	»
»	Lithander	»	8	»
»	Persson i Fritorp	»	8	»
»	Elisson	»	6	»
»	Kristensson	»	8	»
»	Ljungberg	»	8	»
»	Rehn	»	8	»
»	Persson i Björsbyholm	»	8	»
»	Pettersson i Södertälje	»	8	»
»	Bäcklund	»	8	»
»	Zander	»	8	»
»	Ericsson i Arboga	»	8	»
»	Vennerström	»	8	»
»	Olsson i See	»	8	»
»	Berglund	»	7	»
»	Gustafsson i Örebro	»	8	»
»	Olsson i Morastrand	»	8	»
»	Hansson i Rättvik	»	10	»
»	Hage	»	7	»
»	Sävström	»	8	»
»	Werner	»	8	»
»	Larsson i Bondarve	»	8	»
»	Lovén	»	5	»
»	Strid	»	4	»
»	vice talmannen Hamilton	»	8	»
»	Nilsson i Vibberbo	»	8	»
»	Karlsson i Nynäshamn	»	8	»
»	Anderson i Knapasjö	»	8	»
»	Ryberg	»	7	»
»	von Sneidern	»	7	»
»	Svedberg	»	8	»

och

Kammararens ledamöter åtskildes härefter kl. 11,10 e. m.

In fidem
Per Cronvall.